

Dr. METODĚJ KUBÍČEK.

Darwinismus a výchova.

1. Roku 1859 vyšlo Darwinovo dílo o „Vzniku druhů“. Úspěch díla v době, kdy přírodní vědy postupovaly rychle od úspěchu k úspěchu, od objevu k objevu, byl ohromný a dosud má Darwinova nauka hojně přívrženců mezi přírodopytci, ačkoliv opět jiní a to zvučného jména staví se proti ní. Uvedeme krátce známé věty základní tak zv. darwinismu.

Darwinovy hypotese o původu druhů a dědičnosti snaží se vytlačit z celého oboru biologie ponětí účelnosti. Účelnost v přírodě, jak známo, je pro rozumové poznání předním důkazem pro jsoucnost bytosti nejvyšší rozumné, řídící svou vůlí běh světa. Podle Darwina není v přírodě žádné účelnosti; neboť život záleží na určitých změnách, ať se objeví hned nebo teprve po mnohých pokoleních. Tyto změny jsou výsledkem přírodních zákonů, působících nutně a slepě. Jest tedy vývoj živých bytostí podmíněn neúprosnou nutností a náhodou.

Z rodičů přecházejí vlastnosti na potomky, ale žádný potomek nemá úplně stejných vlastností se svými sourozenci. Každý z potomků dědí po rodičích vedle podstatných vlastností ještě zvláštní. To potvrzuje zjev patrný v celé v přírodě, že totiž individua téhož rodu shodují se sice v některých vlastnostech základních, ale nikdy úplně a různí se od svého typu. Různosti tyto povstávají buď vlivy působícími na ploditele před plozením a při plození nebo na zárodek vyvíjející se. Tyto vlivy nemohou ovšem vybočiti z mezí určených zákonem mechanismu konstituujících forem základních; brouk nemůže se změnit v plaza ani motýl v rybu. Spojují-li se individua měnící se stejným směrem, tedy se měnění v tomto směru stupňuje a upevňuje; spojují-li se individua vlastností nestejných, vrací se původní vlastnosti a objeví se opět stará forma. V těchto mezích působí zákon dědičnosti.

K němu přistupuje zákon pokračujícího vývoje zděděných vlastností přirozeným výběrem a bezděčným přizpůsobováním se individua vnějším podmínkám životním čili bojem o život. Plozením množí se počet individuí, kdežto životní podmínky zůstávají stejné, takže část individuí nemůže se na životě udržeti, hyne. Hynou individua slabší jsou nucena ustoupiti silnějším a dokonalejším. V tom záleží přírodní výběr.

Protože boj o život zuří nejvíce mezi individui nejpříbuznějšími, která vyžadují k životu stejných podmínek, stává se, že střední formy dlouhé řady

příbuzných forem, jsouce nejslabší, vymírají a zůstávají pouze konečné členy delší řady. Nepřetržitými změnami působenými bojem o život a upevnovanými děděním vznikají všechny rostlinné a živočišné druhy ze sebe navzájem a tvoří velký, podivuhodný, příčinně zřetězený celek, souvislou říši živoucích bytostí, v jichž čele je člověk. Přísnou zákonností působících sil nabývá přírodní vývoj tendence k účelnosti, ačkoliv této v přírodě není.¹⁾

K uvedenému jen některé poznámky. O původu života, což je ovšem nejzávažnější otázka, nechtěl Darwin původně rozhodovati. Mluví ve zmíněném díle o velikolepém názoru, že Stvořitel vdechl zárodek veškerého života nás obkličujícího jen několika, ba snad i jednomu živému tvaru. Ale roku 1871 v díle o „Původu člověka“ dal konečně za pravdu ostatním darwinistům, zejména Häckelovi, kteří rodokmen života dovedli od člověka až po monéry „jednoduché“, ačkoliv se lekal krajností Häckelových.

Dále připomínáme, že darwinismus není teorií přírodovědnou, empiricky doloženou, nýbrž je výmyslem spekulativním. Co my nazýváme účelností v přírodě, a to účelností od někoho zamýšlenou a zavedenou, nazývá darwinismus výsledkem. Ale je otázka, výsledkem čeho? — Na to odpovídají darwinisté: přírodních zákonů. Takto ale stanoví darwinisté zákony bez zákonodárce, tedy z pouhé náhody a to bez empirických zákonů.

O. Külpe shrnuje úsudek o darwinismu v těchto slovech: „Theorie Darwinova tedy v nejlepším případě může vyložiti jen vznik nových účelných orgánů, vznik dále pokročivší diferenciace, vývoj složitějších forem života z jednodušších, nikdy však vzájemný vztah částí, jenž již v každém organismu jakožto živoucí substanci je uskutečněn, k jednotnému cíli zachování individua a druhu.“²⁾

Podrobněji zabývati se darwinismem vymyká se z rámce této přednášky.

2. Jak z řečeného patrně, připisuje Darwin trojímu zákonu přírodnímu rozhodující vliv na vývoj tvorstva a to zákonu dědičnosti, zákonu přirozeného výběru a boji o život. Tento trojí zákon působící mechanicky, nutně a slepě, ve svých účincích vyvodil přírodu a její tvorstvo, rostlinstvo a zvířectvo. Důsledky odtud plynoucí jsou na jevě. Především v přírodě není účelnosti. Příroda je dílem slepé náhody a nikoliv dílem ducha nejvyššího rozumného, není dílem rukou Božích. Člověk není obrazem a podobenstvím Božím, jak víra učí, nýbrž je vrcholem přírodního vývoje ve stupnici zvířectva. Tudíž nemá ani nadpřirozeného určení, kterého by měl dojíti na hranicích pozemského života, nýbrž celý jeho účel životní vyčerpává se zde na zemi. Mravní zákon, Bohem v srdce vštípený, neexistuje. Člověk ve svém smýšlení a jednání je určován pudem jako ostatní živočišstvo kolem něho. Proto život směřující k vyšším účelům, život odříkavý a sebezapíravý nemá smyslu a je politováníhodným zneuznáním vlastního smyslu a cíle života.

Darwinismus tedy ve svých důsledcích přetrhává všechna pouta vízící člověka s Bohem a s věčností a tím ničí základ náboženství a mravního života.

3. Tyto důsledky z darwinismu vzhledem na náboženství a mravnost neodvozoval ze své nauky Darwin sám, jemuž to ani jako přírodovědci nepřislušelo. Za to tím horlivěji odvozovali tyto důsledky ti, jichž proti-

¹⁾ Frant. Krejčí, O filosofii přítomnosti. Str. 32.

²⁾ Osvald Külpe, Úvod do filosofie. Str. 91.

náboženskému stanovisku Darwinova theorie vyhovovala plnou měrou. V první řadě materialisté. Materialisté nepotřebovali upravovati si teprve domněnky Darwinovy, nýbrž mohli je vzít hned jak byly a užítí jich na odmítnutí jednotlivých vět, jež uváděny bývají jako důsledky jiných filosofických systémů. A dařilo se jim to tím lépe, když přírodovědecká metoda vzbuzovala důvěru a zatlačovala skvělými výsledky spekulaci metafysickou, jejíž důsledky právě těmi objevy ocítaly se ve sporu se skutečností.

Proto materialisté s nadšením přijali darwinismus, vidouce v něm vydatnou zbraň proti náboženství a zjeveným pravdám, a přičinili se ze všech sil, slovem a písmem, aby pronikly darwinistické názory do nejširších vrstev. Takto podkopali základy mravnosti a svedli lidstvo na bezcestí; neboť mezi lid vnikla Darwinova nauka v nejšpatnější podobě; nejšpatnější myslím co do vědecké hodnoty i co do životního významu. Nejlépe zajisté utkvěly z ní největší nesmysly t. ř. výběru přírodního i pohlavního a nejstrašlivější důsledky t. ř. boje o život. Počátek a výkvět celé nauky jest: člověk povstal sám sebou z bahna, právě tak jako zvíře, tedy také nic více není; kdo je silnější, jen ten má podle přírodního zákona právo bytovati (Hellswald).¹⁾ — Čteme-li listy jisté strany a statě, jimiž den ze dne krmí své nebohé čtenářstvo, poznáme snadno, že celou jejich životní filosofii můžeme krátce vyjádřiti takto: člověk je zvíře, zemře, zahrabou ho a rozpadne se v zemi jako zvíře. Smrtí končí vše, blázen tedy, kdo neužívá života. Odpírati si něčeho v životě, nemá smyslu. Vždyť každý pud je oprávněn a proto mu dlužno vyhověti, pokud jen možno. Prostředky k tomu si opatřiti je dovoleno za každou cenu, byť i na úkor jiných. Boj o život, vlastně užívání života, nezná smilování.

4. Je známo, že mravouka je skušebním kamenem každého filosofického systému, každého pomyslu, který se činí základem názoru na svět. Z mravouky, kterou podává ta ona filosofie, nejlépe poznáme její cenu; mravoukou z metafysických abstraktních pojmů vzhází mravní ideál, aby dal člověku pochopiti cenu života a určoval jeho jednání.

Materialismus, jak praveno, přijal theorii Darwinovu do svého systému. Co znamená materialistický darwinismus přenesený do praktického života v ohledu mravním? Znamená čistě materialistické pojmání života. Zvláště pak zákon boje o život vede k nejejoističtějšímu egoismu a co to znamená pro společenskou mravnost, pro ráz veřejného mínění, pro společenský život, netřeba podotýkati. Jest to boj všech proti všem přenesený na poměr rozumných lidí, sankce snahy plynoucí z hrubého pudu sebezachování, sankce despotismu, práva silnějšího, evangelium vášně a požitkářství činící slepým pro celek, pro blaho jiných, evangelium křivdy a msty.

Materialistický darwinismus, který v důsledcích k takovým koncům vede, je největším nepřítelem dobré a rozumné výchovy budované na zjevených pravdách sv. víry. Odvrací zrak člověka od vznešeného, ušlechtilého, a obrací jej k nízkému, hrubému. Ubíjí v srdci lásku jedněch k druhým, soucit a milosrdenství. Učí znáti jen své „já“ a podle něho vše v životě posuzovati. Probouzí nízké chťiče a vášně a hlásá jejich oprávněnost. Kdyby materialistický darwinismus měl se v praktickém životě všude uplatniti, značilo by to stržení lidstva s cesty vzdělanosti a pokroku a uvržení do surového barbarství.

¹⁾ Pavel Vychodil, Apologie křesťanství. Díl I., str. 217.

Že nepřeháníme v líčení zhoubných následků materialistického darwinismu co do mravní výchovy, nasvědčuje denní zkušenost, společenské zjevy kolem nás. Nám katolíkům se nevěří, poukazujeme-li na zhoubnost a škodlivost nějakého učení pro mravní život. Proto uvedu slova Frant. Krejčího, kterými líčí ovoce, jež uzrálo na tomto jedovatém stromě materialistického darwinismu. Krejčí v díle „O filosofii přítomnosti“ praví o materialismu: ¹⁾ „Z něho pochodí a v něm nalézá oporu povrchní liberalism tak zv. intelligence naší společnosti, anarchism méně vzdělaných nespokojenců s nynějším řádem společenským a požitkářský epikureism zbohatlých průmyslníků. Tyto tři kategorie našich současníků, každá svou cestou, dospějí k životnímu názoru, který se dá naznačiti slovem: míti se dobře za každou cenu. Podmínkou je k tomu převaha nad jinými, chtějí se míti dobře bez ohledu na to, mají-li se jiní špatně; jiní mají sloužiti blahu jejich. Jedni potřebují k uskutečnění snahy své nynějšího řádu používající všech prostředků, jež jim poskytuje — tak zvaní praktičtí lidé; druzí jsou nynějším řádem postaveni tak nízko, že nestačí jim krátký život k doplnění se postavení, s něhož by mohli míti převahu nad jinými, doufají násilným rozvratem domoci se ho rázem. Všichni jdou s napjetím všech sil za tímto účelem a pro jiného nemají smyslu; chápou se všeho, co snahu jejich podporuje a odmítají vše, co by je v tom mohlo zdržeti nebo docela přivésti na jiné myšlenky. Hmotný blahobyt jest jejich ideálem, jemuž podřizují vše ostatní, co žádá od nich odříkání se bez naděje na mnohonásobný úrok; nezištnost není v jejich slovníku, ať se jedná o vzájemný poměr jednotlivců nebo o poměr jejich k většímu společenskému celku. Pracují, namahají se duševně i tělesně, ale jsou nešťastní, mají-li z jich práce jiní prospěch větší nežli oni sami. Kdyby to šlo, dali by si na vše, co kloudného vykonají, patent mezinárodní, aby ani troška jejich přičinění nepřišla nikomu na prospěch bez náležité odměny. A co se přímo netýká jejich snahy, z čeho se nedá vytlouci, jak říkáme, kapitál, jest jim lhostejno.“

Hle! Sobectví a to bezohledné sobectví je ovocem materialistické výchovy, je výsledkem materialistického nazírání na život. Toto ovoce uzrává před našima očima a plní hrůzou každého, komu opravdu záleží na blahu a dobru lidstva.

5. Pravili jsme, že uplatnění se materialistického darwinismu v životě značilo by uvržení lidstva do surového barbarismu. Bohužel! právě v naší době chystají se podvratné živly vším úsilím ničivé a zavržení hodné zásady materialistického darwinismu vnést do školy, na nich zbudovati výchovu mládeže a takto dítě již v útlém věku otrávit, ode všeho vznešeného a ušlechtilého odvrátiti a pak ovšem zneužiti ku svým špatným nemravným zámyslům.

Zajisté dobře všem známo, že před nedlouhou dobou rozléto se po končinách naší říše heslo: „Volná škola“! Netřeba teprve vykládati, co v tomto hesle je obsaženo, k čemu směřují jeho zastanci a horliví šířitelé. Je to jeden z článků řetězu útoků, které podle dobře promyšleného a rozvrženého plánu podnikají jisté živly proti náboženství, snažíce se vytlačiti je nejdříve z veřejného života a pak i ze srdcí. Sotva heslo bylo vydáno, rozezvučel se lesem liberálních, pokrokářských a solialistických listů a lističků chvalozpěv na „volnou školu“, nejnemožnější důvody uvádějí se pro tento požadavek a věc je vyličována tak, jakoby po zavedení

¹⁾ l. c. str. 45. a násl.

„volné školy“ měla se vzdělanost rozliti na všechny strany a tma býti navždy ze světa vyhostěna. Z toho můžeme uzavíratí, že běží o povel k boji proti náboženství vydaný ústředím, jež celý boj řídí ale při tom dovede se utajiti zrakům veřejnosti. Tomuto ústředí slouží strany liberální, pokrokařské a socialistické se svými listy.

Mezi stranami, které materialistické nazírání hodlají učiniti základem výchovy mládeže ve škole, první místo zaujímá sociální demokracie, jakožto strana nejčtetnější, nejčilejší a nejlépe organisovaná. Na ni se nyní lepí všechny ony strany náboženství nepřátelské, které samy o sobě jsou slabé a nemajíce v lidu opory, vyhledávají pomoci sociální demokracie, která má k dispozici bohaté fondy, nesčetné listy a, co je nejdůležitější, ohromné davy organisovaného dělnictva. A tato strana je vždy přeochoťna bojovati proti náboženství. Plyne to z její povahy. Sociální demokracie je ven a ven materialistická. Její zakladatelé Marx a Engels byli materialisty hrubého zrna a není tudíž divu, že s nadšením uvítali darwinismus. Liebknecht ve svých „Vzpomínkách“ vypravuje, s jakou radostí přijali Marx, Engels a jiní stoupenčí Darwinovu theorii. Po dlouhou dobu nemluvalo se v jejich kruhu o jiném, než o ní. Marx s Engelsem jali se ihned navazovati své materialistické pojmání dějin na darwinismus. Engels docela ve spise „Der Antheil der Arbeit an der Menschwerdung des Affen“ vyličuje názorně, jak přetvořovala se prací opice v člověka. Líčí pochod tak, jak by to sám na sobě byl zakusil! Marxisté zabrali Darwina pro sebe a tvrdili, že jim potvrzena jest jejich theorie a důsledky, ku kterým marxismus tíhne. Avšak nenašli u darwinistů z vědeckých kruhů, zvláště v Německu, milostivého přijetí. Tito rozhodně protestovali proti přátelství a duševní příbuznosti se socialisty.

Sociální demokracie přijala tedy materialistický darwinismus za svůj a odvozuje, jak z uvedeného díla Engelsova zřejmo, původ člověka ze zvířete. Člověk je zvířetem, třebaš rozumným, ale přece jen zvířetem. Podle toho musí tedy býti život zařízen a bude zařízen v budoucí společnosti socialistické. V budoucí škole socialistické neuslyší dítky ani o Bohu ani o životě posmrtném ani o něčem, co by jim připomínalo jejich vyšší, nadpřirozené určení. Socialistická výchova bude míti hlavně dvojí na zřeteli. Předně vychovávati soudruhy schopné uplatniti se vydatně a všestranně při společenské výrobě. A pak vychovávati lidi, kteří by se dovedli plně a nezkráceně vyžítí v tomto životě pozemském, k čemuž jim ovšem poskytne společnost podle slibů socialistů nejhojnější příležitost a prostředky. Vždyť dle líčení Bebelova a Sternova bude socialistická společnost vlastně rájem na zemi! Když ne ve skutečnosti, tož aspoň na papíře, jehož trpělivost, jak známo, stala se příslovečnou.

Nebudeme se dále zabývati utopiemi socialistickými, vypočtenými na lehkověrné a nemyslicí davy. Jen pravíme, že kdyby socialistický „ráj“ se měl jedenkrát uskutečniti a trochu déle potrvati, lidstvo by zahynulo v mravní špustlosti a zkaženosti anebo by se soudruzi rozutíkali na všechny strany z tohoto „ráje“, aby se nezalkli puchem mravní hniloby a oddechli si ve svěžím vzduchu krajů, kde ještě mravní zákon by byl ještě ve cti a vážnosti.

6. Vedlo by příliš daleko, kdybychom chtěli ještě uvažovati o tom, co jest činiti křesťanskému vychovateli lidu a mládeže proti zhoubnému vlivu materialistických zásad. Účelem pojednání bylo ukázati, jak materialistický darwinismus podvrací dobrou a řádnou výchovu, prodchnutou duchem sv. víry, jaké nebezpečí se v něm tají pro společnost. Jen tolik pravíme, že doba je příliš vážná a důtklivě vybízí všechny

dobře smýšlející, aby se seřadili v pevné šiky a seřadění rozhodně bojovali proti nepříteli, který nyní sahá po naší mládeži, aby ji vehnal do „volné školy“ a tam ji oloupil o víru v Boha a tím i o základ mravnosti a zneužil jí později ku svým nekalým záměrům.

Dr. JOS. AL. OPLETAL.

Lokalisace duševních schopností a konů.*)

Motto :

Duše má! Jen k Pánu spěj,
vždyť schopnosti ti k tomu dal;
V něm svou radost, těchu měj,
třebas i svět tě — neuznal!!

„Jsme rozenými materialisty“, praví jeden ze předních koryfeů moderního materialismu, dovolává se toho, že všichni pocíujeme — hlad a žízeň. Kdyby to byl materialismus, pak bychom proti němu — nebyli. Ale materialismus spočívá v tom, že ve všem se vidí pouze hmota, touží se jen po hmotě, všechny snahy zkrátka ne jeden pochovává pouze ve hmotných sférách. A přece: důkazy materialistů by byly naprosto nemožny, kdyby

*) **Prameny :** Joh. Jos. Urraburu: Institutiones Philosophicae V. II. Psychologia Vallisoleti 1896. Dr. Const Gutberlet: Psychologie, Münster 1904. Týž: Der Kampf um die Seele, Mainz 1903. A. Farges: Překlad italský od Dra Silv. Monaci. Il cervello, L'anima e le Facoltà; Siena 1897. Dr. P. Haffner: Der Materialismus in der Kulturgeschichte, Mainz 1865 Prof. A. M. Micheletti: Elementi di Anatomia e Fisiologia, Torino 1899. Jul. Bessmer Die Grundlagen der Seelenstörungen, Freib. in Breisg. 1906. Týž: Störungen im Seelenleben, Freib. im Breig. 1905. Jacob Balmes: Filosofia elementare Psicologia, Regensburg 1852. Dr. Albert Stöckl: Lehrbuch der Philosophie, Mainz 1868. Pesch Tilmann: Instit. psychol., 2. sv., Friburgi 1897. Norbert F. Čapek: Jak poznám vlohy a náklonnosti člověka na prvý pohled, 2. vyd., v Brně 1903. Dr. Jos. Geysler: Lehrbuch der allgemeinen Psychologie, Münster in W. 1908. Dr. Albert Stöckl: Grundriss der Geschichte der Philosophie, Mainz 1894. Dr. Eug. Kadeřávek: Psychologie, Praha 1894. Dr. Jos. Pospíšil: Kosmologie, Brno 1897 (str. 246—335; 1161—1179).

Kromě toho dbali jsme pojednání různých v novinách a časopisech. Kdo by se poměrem činnosti mozkové k duševní chtěl důkladně zabývat, udáváme vhodnou **Literaturu :** Prof. Dr. Fr. Mareš, Idealismus a realismus v přírodní vědě 1901. Dr. Max Brahn, Gehirnforschung und Psychologie 1902 (Politisch-antropologische Revue). Živa (časopis), Dr. R. Adamík, O nemocech duševních (Knih. »Času« XV.). Dr. F. Krejčí, Dnešní otázka mravní (Knih. rozhl. sv. I.). Dr. Fr. Mareš, Fysiologie, Praha 1894. Dr. Oldřich Kramář, O citech a obrazotvornosti a vzájemném jich poměru (Česká mysl II.). Th. Ribot, Psychologie pozornosti (Knih. rozhledů, Praha) 1901. I. Sully, Nástin psychologie se zřetelem k theorii vychovatelství, Praha 1891. Dr. A. Kroell, Der Aufbau der menschlichen Seele, Leipzig 1900. Dr. E. Babák, O činnosti mozku. M. Forster, Fysiologie. Dr. J. Hlava a Dr. P. Oberzutz, Pathologická anatomie a bakteriologie. MUDr. Václav Walter, Manželství a jeho vliv na přítomné a budoucí pokolení. Dr. R. Arndt, Lehrbuch der Psychiatrie, Wien 1883. Aug. Forel, Gehirn und Seele, Bonn 1902. Edinger, Vorles. über d. Bau d. nervösen Zentralorgane, 6. vyd. 1900. Charcot, Über d. Lokalisation d. Gehirnerkrankungen. Ferrer, Vorles. über Hirnlokalisationen

bylo pravdivým, co chtějí dokázati, ať je to materialismus v nefilosofické theorii atomismu, chemismu a vitalismu, ať je to materialismus psychologický, který tvrdí, že člověk má pouze smyslové poznání (sensualismus), a proto ani nadsmyslové schopnosti k tužbám (determinismus), anebo ať je to materialismus theologický, popírající existenci Boží, jeho vlastnosti i duši lidskou. Vše je mu jen strojem, jenž se řídí nárazy molekul a atomů. Tak celé nádherné dílo přírody úpí v rukou barbarské „vědy“ materialistické.

My dnes nahlédneme do snah materialistických, přehánějících vnější odvislost života duševního na organismech tělesných a budujících si utopie „nové psychologie“ (!), materialistické morálky, materialistického práva a dle toho zařízené společnosti „lidské“. Dospěli tak daleko, že by chtěli pomalu duši vážit na centnýři, její činnost měřiti na litry, její čistě duchové schopnosti krájeti pitevním nožem, pozorovati je čočkou, měřiti goniometrem, ano, pomocí fysiognomie a frenologie, chytati, hmatati čistě duševní schopnosti — na povrchu lebky! Kontradikce za kontradikcí!

Materialismus je ovšem blud starý. Uznává jen hmotu a její přeměny, považuje kon intelektuelní buď za pohyb místní, nebo za chemickou akci atomů bez principu, který by byl anorganický. Každá činnost psychická má prý svou buňku, skládající se ze mnoha atomů, jež se činností psychickou, porušují, spalují.¹⁾ Nepřipisuje tudíž tento materialismus jednotlivým částem mozkovým jednotlivých schopností, nýbrž klade každý kon

(něm. Weiss, Leipzig 1892). Goltz Über die Verrichtungen des Grosshirns Bonn 1881 a Pflügers Archiv 1876—1892. Mung. Über d. Funktionen d. Grosshirnrinde. 2 vyd. 1890. Meynert, „Gehirn“ i. d. Gewebslehre v. Stricker. Týž: Psychiatrie 1884. Exner, Unters. über d. Funktionen i. d. Grosshirnrinde d. Menschen 1881. Wernicke, Der aphasische Symptomenkomplex 1874. Bastian, Über Aphasie, Leipzig 1902. Paul, Flechsig, Die Leitungsbahnen im Gehirn u. Rückenmark d. Menschen 1876. Týž: Gehirn u. Seele, 2. vyd., Leipz. 1896. Týž: Die Lokalisationen d. geistigen Vorgänge, Frankf. a. M. 1896. Týž: Hirnphysiologie u. Willenstheorien (Přednáška na 5. psychol. kongressu v Římě) 1905. V. Kries, Über die materiellen Grundlagen d. Bewusstseinserscheinungen, Freib. in B. 1898. G. Müller, Sistema nervoso. Kraepelin, Lehrb. der Psychiatrie, 7. vyd., Leipz. 1904. Krafft-Ebbing, Psychiatrie, 7. vyd., Stuttgart 1903. Týž: Lehrb. d. Psychiatrie, Jena 1904. C. v. Monakow, Gehirnpathologie, Wien 1897. Oppenheim, Lehrb. d. Nervenkrankheiten, Berlin 1898. Wundt, Grundzüge d. physiol. Psychologie, 5. vyd. o 3 sv., Leipzig 1903. Ebbinghaus, Grundzüge d. physiol. Psychologie, Leipzig 1902. Störring, Psychopathologie in ihrer Bedeutung für die normale Psychologie, Leipz. 1900. Oppenheim, Nervenleiden u. Erziehung, Berlin 1899. Beaunis, Nouveaux éléments de Physiologie humaine, 2 sv., Paris 1896. Wogt et Jung, Traité d' Anatomie comparée pratique, 2 sv. Paris, 1897. Duvall, Précis d' Histologie Paris, 1897. Marbe, Untersuchungen über das Urteil 1901. Taylor, Über das Verstehen von Worten und Sätzen, Würzburg 1905. Watt, Experimentelle Beiträge zu einer Theorie des Denkens (Archiv für die ges. Psychologie, IV. s'r. 289 1905). Ach, Über die Willenstätigkeit und das Denken 1905. Messer, Experimentell-psychologische Untersuchungen über das Denken (Archiv für die ges. Psychol. VIII. p. 1. 1906). Schultze, Erscheinungen und Gedanken (tamt. VIII. str. 241. 1906). Bühler, Tatsachen und Probleme zu einer Psychologie der Denkvorgänge, Würzburg 1907. Wundt, Über Ausfrageexperimente und über die Methoden zur Psychologie des Denkens (Psychol. Studien, III. str. 301 1907). Bienet, La mesure de la sensibilité (Année psychologique 1903).

¹⁾ „Materialismus uznává hmotu, její pohyb, rozprostření v prostoru za jediné a původní skutečno. Vycházejíc od této zásady všeobecné, vykládá fysiologie materialistická i duševní činnost činností a různými stavy hmoty mozkové, různými seskupením a napjetím částic hmotných v mozku.“ Fr. Kubiček ve článku „Výzkum mozku“ Hlídka roč. XX. 1903. č. 8. str. 569.

psychický určitému prvku mozkovému, takže dle něho je psychický život výsledkem hmotných processů buněk.¹⁾ Již Demokrit hlásal, že intelektuelní duši tvoří ohnivé atomy. Epikur, že se duše skládá z okrouhlých, velmi jemných atomů. Představovali si duši, jak patrně, jako souhrn činností psychických a přece jako něco hmotného, činnosti psychické pak jako produkt hmoty. I Lukretius Carus, známý básník římský, má důkazy — ač velmi chatrné — pro materialismus psychický.

U sil duševních, praví, pozorovati vývoj podobný vývoji těla. Je-li tělo útlé, jako v mládí, jsou i síly duševní útlé a dětské; je-li silné, jsou i tyto silné; je-li nemocné, onemocní také tyto; je-li staré, sestárnou s ním; umře-li, umírají: neliší se tedy tělo od organismů, tedy nejsou myšlenky a všechny intelektuelní, mravní a smyslové jevy a schopnosti ničím jiným, než produktem organismu.

Kdyby tomu tak bylo, pak není mravní hodnoty činů lidských, aspoň ne objektivní, jak materialisté skutečně tvrdí, volíce za normu mravní osobní požitky, třeba i smyslné jako epikureisté Aristippus Cyrenensis, Demokritus, Epikurus a sám Lucretius a z „moderních“ de Lamettrie (zem. 1751), de Condillac (zem. 1780), Helvetius (zem. 1771), Diderot (zem. 1784), Holbach (zem. 1789), de Chassebeuf comes de Volney (zem. 1820), Spinoza (zem. 1677), Malthus (zem. 1835). Podobně bloudí jiní materialisté jako Hobbes v Anglii (zem. 1679), obnovitel materialismu; Francouzi: D' Alembert, Diderot; v Německu: Feuerbach (zem. 1804), „otec moderního materialismu“, pak Vogt, Moleschott, Büchner, Häckel atd. K materialistům druží se sensitisté, kteří tvrdí, že princip intelektuelní se liší toliko stupňovitě, nahodile od sensitivního (Locke zem. 1704); pozitivisté, dle nichž nemůžeme nic duševního nebo duchového poznati (Stuart Mill zem. 1873); darwinisté, kteří uznávají, že je člověk pouze stupněm odlišný od zvířete; empiristé hrubého zrna, jimž jen to je pravdivým co smysly můžeme poznati; pessimisté (Schopenhauer zem. 1860); Lombroso, v. Liszt a j., kteří se domnívají, že všichni zločinci jsou šílení, nebo postiženi nemocí dědičnou a pod.²⁾

Ve svůj druh materialismu upadla fysiognomie, z materialismu vyrostla frenologie, odruda fysiognomie. Ve stol. 16. totiž Porta a v 18. Lavater přeháněli více, než lze připustiti, vliv duše na tělo a naopak, soudíce z fysiognomie člověka t. j. ze zevnějšího stavu těla, (tváře, lebky, chodu, jazyka atd.) na duševní schopnosti. Lze prý s jistotou tak odvoditi schopnosti a dispoice duševní a poznati, kdo je dobrý matematik, filosof, kdo je opilec (to věřím!) atd. Tak založili fysiognomií t. j. umění (*φύσις* přirozenost, *γινώσκω* poznávám), jež soudí z tahů těla na duševní schopnosti, ač je známo, že jakýsi fysiognom již Sokrata měl — dle tváře — za nezdrženlivého.³⁾

Jiný fysiognom, Camper, učil, že je přímá úměrnost mezi úhlem lícním t. j. úhlem, který tvoří přímky vedené: jedna od konce předních zubů

¹⁾ Th. Maynert: Voretr. über Bau und Leistungen des Gehirns Wien 1892.

²⁾ Proti všem těmto jsou: Anaxagoras, Socrates, Plato, Aristoteles (*νοῦς*, aliquid divinisimum in nobis), katolíci, křesťané vůbec.

³⁾ Ježto duše v jistém smyslu vytváří tělo, není divu, že můžeme poznati, ze zevnějšího tvaru těla, zvláště tváře a mimovolných pohybů stav duše a náklonnosti. Tak dle veselé, smutné, rozhněvané tváře soudíme na podobný stav duše. Ale dlužno podotknouti, že ani toto poznání není jisté, poněvadž jsou mnohé příčiny nahodilé: vliv rodičů, nemoc, přílišná práce, nedostatek potravy, vše to působí velmi na vývin organismu.

horních k ušnímu otvoru, druhá k čelu s téhož místa. Tím by stupeň rozumového nadání byl odvislý od onoho úhlu, čili od objemu mozku, na místě čela umístěném. Měří úhel ten goniometrem: čím je menší, tím je čelo zapadlejší a hlava lidská podobná zvířecí. Intelligence jeví prý se u živočišných tvorů stupňovitě právě dle lícniho úhlu. Je-li úhel ten pravý (90°), je obličej ve vertikální poloze, má zvláštní výraz krásy a ušlechtilosti. Je-li větší než 90° , nabývá tvář majestátného vzezření. Proto sochaři řečtí a římské dávají svým sochám větší úhel lícni než 90° , zvláště sochám Jovovým. Konkluduje pak, že je činnost rozumová organickou.

Frenologii (*φρήν* mysl, duch; *λόγος* rozprava) definuje náš český frenolog Norbert F. Čapek¹⁾ jako „vědu a umění, vztahující se na všecky formy a známky, kterými lidský duch své vlohy a vlastnosti projevuje.“²⁾ Frenologové snaží se vystihnouti vrozené náklonnosti mravní a vlohy k různým vědám hlavně z tak zvaných protuberancí mozkových, z prohlubenin a vyvýšenin na vnějším tvaru lebky. Je to první odvětví frenologie t. zv. kranioskopie (*κράνον* lebka), soudící ze vnějšího tvaru lebky na velikost a tvar mozkové massy. Domnívají se totiž, že vnější útvar odpovídá úplně vnitřnímu útvaru mozku v lebce. Odtud připisují různé nadání a vlohy různých individuí dle útvaru hlavy různým částem mozku, průměrně utvořeným, jakoby byly orgány oněh vlohy a schopností. S fysiologi souhlasí v tom, že je mozek orgánem duševních schopností. Liší se od nich tvrdíce, že se mozek skládá z orgánů se svou vlastní funkcí, nezávislých na jiných orgánech mozkových. Soudí prý tak z pokusů.

Zakladatelem je lékař F. J. Gall (1758—1827), rodem ze Švédska a jeho žák, lékař Spurzheim.³⁾ Gall vystoupil proti stoupencům Cartesiovým, kteří neuznávali organických schopností duše na konci 18. stol. ve svém velikém díle „Mozkové funkce“, kde udává, jak možno poznati instinkty, snahy, talenty, dispozice mravní a rozumové lidí a živočichů pomocí tvaru mozku a hlavy. Shromáždil, jak uvádí slavný Farges, ve svém bytě jistý počet individuí z nižších tříd lidské společnosti, dával jim peníze, by si je získal v důvěře, opil je vínem nebo pivem, aby, jsouce opilí, úplně mu projevili své snahy a povahu. Dověděv se tak o jejich dobrých a špatných vlastnostech, pozoroval tvar jejich lebky a zaznamenával protuberance, jež mohl najíti. Cestuje, sbíral všechny anekdoty, o nichž se dověděl, někdy dobře zaplatil, aby mu lid vykládal; potom se vracel domu se sbírkou historek, nemnoze pravdě nepodobných, jež pak sám vykládá s dobrým úmyslem sice a nadšením, ale bez kritiky. Navštěvoval také musea, zkoumal poprsí a obrazy, často pramálo autentické, slavných osob — dokonce i olejomalby(!), jež jistě velmi málo vystihují frenologické zvláštnosti. Toť vedle popisu mozku je obsahem jeho díla: *Sur les fonctions du cerveau*. Na těchto pokusech spočívá nauka Gallova i v oboru čistě spekulativním t. j. filosoficko-psychologickém. Pravda, že Gall a zvláště jeho přívrženci Spurzheim, Combes a j. soudili také na základě

¹⁾ Nebudeme tu přímo posuzovati díla našeho frenologa Čapka. Má v něm pěkná lidová úsloví, obrazy osob každému Čechu milých, jeví dobrou vůli. Dovolí-li nám něco podotknouti, rceme: Nepřeháněti! Trochu studia psychologického třeba!

²⁾ Dilo cit. str. 10.

³⁾ Gall: *Anatomie et physiologie du système nerveux en général et du cerveau en particulier*. Spurzheim: *Essai sur la nature intellectuelle et morale de l'homme*. Broussais: *Cours de la phrénologie*. Surbled: *Le cerveau*. J. Guibert: *Anatomie et Physiologie animales*, Paris 1894. G. Le Bon: *La vie Physiologie humaine*.

anatomie srovnávací; ale jak nepřesně a neobratně! K závěrům jejich jistě nedostatečně! ¹⁾)

Frenolog zamítá axioma, že pravá psychologie čerpá ze sebevědomí. Psychologie pravá může prý míti základem vnější pozorování a to ne pozorování vnitřních jevů, nýbrž pozorování hlavně mozku. Tak prý vznikne pravá psychologie, jež zvrátí dosavadní názory mravní, právní, náboženské atd. Z toho prvku frenolog odvozuje: Mravní a rozumové schopnosti jsou vrozeny.

Není nadorganické síly duševní, nýbrž každá síla duševní je v mozku a její činnost je podstatně odvislou, vnitřně podmíněnou na mozku.

Mozek není celistvým ústrojem, nýbrž skládá se z celého množství ústrojů, na sobě úplně neodvislých; spojených navzájem pouze mechanicky.

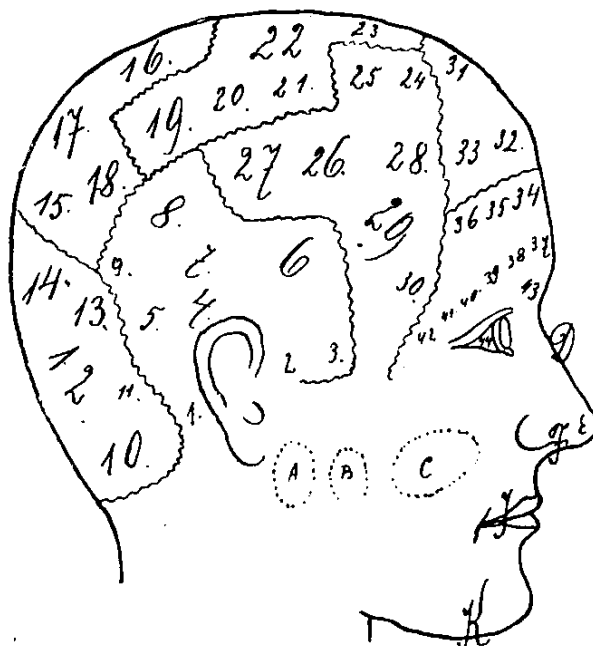
Každá z těchto částí je sídlem určité síly duševní.

Kvantita částí je přímoúměrna duševní síle, jež v části té sídlí; když se lépe vyvine některá schopnost, zvětší se i příslušná část mozku; (za stejných jinak okolností t. j. když je i jakost oné části v souladu s kvantitou).

Kvantitu možno poznati z protuberancí na části lebky, bezprostředně ony části mozku kryjící. Vnější povrch lebky totiž odpovídá obyčejně vnitřnímu a tento zase povrchu mozku. Proto možno ze zevnějšího tvaru lebky poznati schopnosti duševní.

Psychické síly dlužno rozdělit na síly základní a odvozené: základní sídlí právě v oněch částech mozkových. Odvozené vznikají ze základních. Každá síla základní je neodvislou; rovněž mozkové části, sídla základních sil, nejsou sjednoceny v jednotný organismus. Proto rozdělení sil čistě duševních nemá objektivního významu.

Základních sil uvádí Gall 27, Struve 37, frenolog Čapek 44. (Viz obr. A. z jeho díla). Jsou to v přední části mozku schopnosti intelektuelní (31-44): talent pro umění, ²⁾ mechanismus, pro pořádek, nápodobení, žert, pro řeč, tvary, rozměrnost, prostor, váhu (=tíhovitost), barvy (barvocit), místo, čas, počty, pro srovnávání. V zadní části mozku vlohy živočišné (pudy) (10-18): pohlavní, láska k dětem, záliba v souhlase, tajivost, oddanost, výkonnost,

Obr. A. Ukázka lokalisace 44 »základních« sil.
Výklad přidávati je zbytečné.

¹⁾ Mezi těmi, kteří se po Gallovi velmi zabývali fysiologií, je Magendie „Leçons sur les fonctions du système nerveux“, Paris 1839 a Flourens „Recherches expér. sur les fonctions du système nerveux“, Paris 1842. Pak Noel, Seiler, Hirschfeld, Struve, Scheve, Wittlich. Poslední napsal »Physiognomik und Phrenologie« Berlin 1870.

²⁾ Hudební centra dokázal Larinow v associačním středisku Flechsigově. Srov.: Pflügers Archiv 1899 str. 608. násl.

touha po zisku. Spurzheim přidal: výbojnost, lásku k životu, lásku k jídlu. Ve střední části mozku (nad ušima 1-8, 19-39) vlohy mravní: sebevědomí, pečlivost, přízeň, uctivost, svědomitost, naděje a cit pro krásu. Dále jmenují: těživost, bdělost, vytrvalost, duchovní smysl, smysl pro tóny atd. Vedlejší síly jsou hlavní stupně sil základních, anebo jejich výslednice, jako na př. paměť, obrazotvornost, soudnost, chápavost atd. Každá ze základních sil má svou paměť, obrazotvornost atd. Rozum, vůle jsou jen výslednice společného působení různých základních sil. Ze správného poměru různých sil intelektuelních vzniká rozum a z jejich spojení vzniká kon vůle," praví Gall.

Sebevědomí je výsledkem chápavosti; tato přináší vnější a vnitřní důvody života k sebevědomí. Jednotného sebevědomí není, poněvadž je pouze gradací sil základních.

Ve svobodě vůle se neshodují: Gall definuje „mravní svobodu“: „Schopnost býti pohnut nebo sám se pohnouti motivy k nějakému jednání“ a dodává: „Člověk se dává ovládati motivy nejčtetnějšími a nejsilnějšími.“ Struve rozeznává sílu vůle a svobodu vůle. Síla vůle je: „Schopnost překonati překážky duševního života, nebo jim podlehnouti.“ Svoboda vůle je „povýšenost vůle nad překážkami duševního života, nemožnost jim podlehnouti“.

Tot stručně přehled soustavy frenologické.

Ve druhé části podáme rozbor frenologické metody, srovnáme ji s fakty a všimneme si jejich psychologických zásad; udáme zároveň, co lze připustiti, co vědecky je zjištěno a dáme vysvětlení zdravé psychologie ke vztahu mezi tělem a duší.¹⁾

Frenologický system má naprosto špatné suppositum, nesprávný podklad, na němž buduje, že totiž vnější povrch lebky a její prohlubeniny nebo vyvýšeniny mají stejnou formaci s mozkiem. „Gall zbudoval svou libovolnou soustavu na základní chybě, že se lebka tvoří dle mozku," praví fyziolog Micheletti.²⁾ Dnes je známo, že se lebka skládá ze dvou desek, od sebe oddělených, tak že na horní desku obyčejně nemůže mozek působiti, by vytvořil protuberance. Mozek sám je ovínut trojím obalem: vnějším, který přiléhá k lebce (zvaný dura mater), středním (arachnoidea) a třetím velmi jemným, který přiléhá k mozku (pia mater cerebri). Poslední vniká i do vnitřních mozkových otvorů, kde tvoří t. zv. telae choroideae. Vnější tvar lebky a vnitřní tvar mozku nejsou stejné.³⁾ Není tudíž divu, že fyziologie svědčí tu nescíslnými fakty proti frenologii, tak že údaje frenologů jsou jen jako výjimkami. Kde jsou protuberance velmi dobře vyvinuty, tam je u velmi mnohých duševní činnost slabá. Nebo: u téhož individua je některá schopnost duševní velmi vyvinuta, a příslušná protuberance je zakrnělá. Frenologie

¹⁾ Anatomického popisu mozku nepodáváme, ježto jest v každé učebnici.

²⁾ Dílo cit. str. 252.

³⁾ V. Gudden dokazoval, že se vzrůst mozku neřídí dle vzrůstu lebky, nýbrž naopak spíše. Kraepelin však (Lehrb. der Psychiatrie 7. vyd. Leipz. 1903, 1904, II. str. 866 násl.) praví, že se dá všeobecně souditi ze tvaru lebky na poměrný rozvoj jednotlivých částí mozkových, ale varuje před unáhlenými úsudky, ježto nezřídka viděti znetvořené lebky u lidí duševně zcela zdravých. Znetvořené hlavy jsou: mikrokefalie, je-li celý mozek abnormálně malý; mikrogyrie, jsou-li závitky mozkové abnormálně malé; makrokefalie, jsou-li vnější rozměry mozkové příliš veliké. Ve skutečnosti jsou jen prostory lebeční rozsáhlé, kdežto tuk mozkový a mozek sám může býti tu velmi malý. Porenkefalie, jsou-li mezi substancí mozkovou mezery.

chce býti „vědou“ přesnou, jíti pouze cestou indukce a hle — stojí tu na tak slabých nohou!

Že nejsou stejny vnější a vnitřní povrch lebky, uznávají konečně dnes frenologové sami, ale odvolávají se na nepatrný rozdíl, jenž prý je bez významu. Ale jedná se tu o pevný princip! Mají jej frenologové? Fysiologicky je jisto, že není útvar lebky tak odvislý od útvaru mozku, jak tomu frenologie učí. „Tato nauka je v této formě zastaralá, přece však má i dnes mezi exaktními badateli zástupce,“ dí Gutberlet.¹⁾ Že vnější povrch lebky nemůže dáti jistého zákona a základu k poznání různých ústrojů, patrně i z toho, že frenologové postupem času udávají různý počet protuberancí — ústrojů. Jsou části mozku, jež se lebky vůbec nedotýkají: jak ty působí na útvar lebky? Či nejsou ústrojem duševních schopností vůbec? Ne-li, proč ne? Přece horší jakosti nejsou, než druhé části! Jsou-li, jaké jsou tam duševní schopnosti? Kolik jich budeme mítí „základních“ kromě oněch 37 (44)? A neměli by frenologové tohoto druhu dbáti dle fyziologických zásad také jiných jakostí mozku, zvláště fysických, chemických a vitálních? Či nezávisí na nich činnost ústrojí? Konečně mozková hmota u mnohých celé prostory lebeční nevyplňuje: jak je tomu u nich s protuberancemi? Utváří se i tu lebka exaktně dle mozkových útvarů? Není nic neexaktnějším! Jak se mohl pan Dr. Gall dotknouti vnitřního útvaru? Liška, jezevec, pes mají mozky téměř identické tvarem a lebky jsou přece velmi odlišné! Anatomie srovnávací je u Galla i přívrženců Spurzheima a Combesa hubenou. „Dílo Spurzheimovo,“ jak svědčí frenolog Vimont sám, je plno velikých chyb. Všechny obrazy, jichž užívá k výkladu jsou imaginární. Je nedůstojno anatomie a fyziologie srovnávací. Dílo Combesovo je ještě horší a nedokonalější než Spurzheimovo, představujíc předměty. Jen trochu zkušený anatom opravdu nemůže popatřiti na zobrazené tváře, aniž by se od nich neodvrátil s odporem; tak jsou nepřirozené.“²⁾ Věru k jak věrohodným závěrům mohl přijíti Gall svou methodou „zkušební“, jak jsme ji podali?

K tomuto nedostatku vědeckému druží se právě takový nedostatek metody filosofické při klassifikaci schopností, jak poznáme, jednajíce o psychologických jeho chybách. Zamítl dobré roztrídění, předstíraje „že se nedá svéstí a zmásti nesprávnými ideami filosofů o vzniku našich schopností“. Zamítá vše v obavě, by nepřijal něco nesprávného. Jaký tedy výsledek?

Mnozí fantasticky ústrojí a schopnosti, jež neodpovídají ani rozdělení logickému ani řádu přirozenému. „S hlediska filosofického je taková klassifikace nedůstojná a podivná.“ (Farges.)

Nezapomínejme, jako Gall — zapoměl, že jedno ústrojí působí u člověka na druhé! Soustava toho frenologa je lepší, který nedbá pouze lebky, posuzuje duševní schopnosti, nýbrž celého těla, celého člověka: letory, postavy, velikosti hlavy, posuňků, postavení, jednání, výšky hlasu, očí, pohledu, úst, nosu, čela, vazů, krku, prsou, svalů, rukou ano i vlasů.

Proti mínění, že buňky mozkové jsou na sobě nezávisly a tím i části, vystupuje rozhodně známý fyziolog Wundt. Tvrdí, že se může funkce mozková přenášeti z jedné buňky do druhé, že větší části mozkové mohou zastati činnost částí odumřelých, ovšem ne všechny všech. Vylučuje spe-

¹⁾ Hyrtl „Handbuch der Anatomie“ str. 775. praví: „Gallové orgány jsou již proto chimerickými, ježto je kladl pouze na horní povrch polokoulí mozkových; jsou totiž i na spodním a vnitřním povrchu, jichž si Gall vůbec nevšiml.“

²⁾ Leuret: Anatomia Comparata P. I. str. 367.

cifický ráz částí, připouštěje jejich přizpůsobilost. „Je směšným domnívat se, že každá buňka má v sobě umístěnu jistou představu,“ dokazuje, že je to nemožné a stanoví po bedlivém studiu: Každý prvek nervový je spojen s jinými prvky a tak může býti činný. Všechny schopnosti, činnosti střediskové jsou složeny a přispívají k nim různá střediska.

Žádný prvek mozkový není určen pro jistou funkci sám o sobě, nýbrž se může způsob funkce měniti různými dispozicemi a relacemi. Prvky nervové jsou tak indifferentní, že porušenou činnost jednoho může nahraditi jiný kromě určitých funkcí. Každý prvek je tím schopnější činnosti, čím se častěji dráždí ze zevnějšku. Táž duše působí všemi orgány samostatnými, souřádnými nebo podřadnými navzájem.¹⁾

Jakmile frenologie hledí zaměřovati a zaměřuje hmotné ústroje s duchovou podstatou (která jich užívá), jakmile schopnosti oněch ústrojů zaměřuje v nutná fakta, jichž nelze svobodnou vůlí ovládati, pak upadá v materialismus a fatalismus, vede k němu, jak se k ní materialisté a fatalisté skutečně také utíkali, nazývajíce nauku Gallova a Spurzheimovu o frenologie „naukou o duši“.²⁾

Frenologie chce zásadně vycházeti jen ze vnějšího pozorování: dobře. Ale proč se chytají jiného, jako jakosti mozku, letory atd.? Jakosti přece nelze spatřiti, jí pozorovati!

„S hlediska fakt vědeckých není „topografie“ Gallova ničím, než imaginární romancí! Proto ani jediná z jeho lokalisací neobstojí před zkušebním zrakem fyziologovým. Proto také se ztroskotal celý tento pokus fantastický a všeobecně mu vědečtí badatelé nevěři.“ Takto Galla odsoudiv, praví Farges: „Zdá se snad, že přeháním. Musím snad učiniti nějakou výjimku ve prospěch lokalisace předních schopností rozumových v částech čelních? Nikoli!“ Ovšem v očích lidu je velké čelo „čelem intelligentním“. Ale je to pouze lidový předsudek. Najdeme vysoké čelo jak u divochů na př. černochů v Africe nebo Nubii, tak i u idiotů. Ethnografie přisvědčí výzkumům klinickým. Na základě dlouhého bádání vědeckého mezi choromyslnými tvrdí Dr. Lelut,³⁾ že je část čelní vyvinutější u slabomyslných a to tím více, čím je slabomyslnost větší. Rádi sice umisťují autorové v části čelní: sílu paměti a obrazotvornost, jež provází vždy myšlenku. Ale nesmíme stotožňovati obrazotvornosti s inteligencí a smyslů s rozumem! Potom však: „Jakým právem můžeme souditi z protuberancí na inteligenci?“⁴⁾

Ostatní lokalisace Gallovy neměly ani v předsudcích lidových opory. Velice nás těší, že našel orgán uctivosti a loupežnictví, jež jsou nejlépe vyvinuty u — berana, že objevil instinkt vlastnictví, nejnápadnější u loupežníků. Nyní rozumíme, proč stoupenci Proudhonovi identifikují protuberanci krádeže s protuberancí vlastnictví, ospravedlňujíce tím svůj aforismus: Vlastnictví je krádež! Nebylo většího úžasu a podivu, jako když se poznalo, že protuberance hudebního smyslu, jak je Gall stanovil, má výtečně vyvinuté: osel, vlk, beran a sice lépe než skřivan anebo slavík. Dr. Müller dí: „Tato fakta — myslím, že je zbytečným ještě o nich mluvit — vysvětlují úplně,

¹⁾ Menschen u. Tierseele, str. 487.

²⁾ Frenologický časopis „Pramen“ roč. I 1905 č. 9. str. 138. „s p o v d ě k e m z a z n a m e n á v á, že „Učitelství sborník“, orgán organisovaného pokrokového učitelstva, řadí frenologii mezi moderní vědy“.

³⁾ Dr. Lelut v díle: Memoria sullo sviluppo del eranio nei suoi rapporti con quello dell'intelligenza. ⁴⁾ Dílo cit. str. 141.

že Gallova soustava frenologická upadla v zapomnění a že se o ní nemluví, ač natropila s počátku tolik hluku a vzbudila zvědavost lidových představ.“ „Třeba odstraniti ze svatyně vědy tuto snůšku libovolných tvrzení, jež nespočívají na prázdném základě.“¹⁾ Škola francouzská, její hyperkritikové, neprávem ovšem stanovili, že není naprosto jistého sídla různých schopností umístivše vědomé poznání (kony intelektuelní a mravní) v mozku a jiné (nižší schopnosti) v míše. Ke každému konu přispívá celá massa.

Psychologickou theorii Gallovu musíme zamítnouti úplně. Vždyť také sebevědomí je to u člověka, čím se právě od zvířete podstatně liší, dle něho a jím se díváme do duševního života. A frenolog à la Gall popírá jednotnost vědomí, zanedbává vlastního pochodu duševního a omezuje se pouze na vnější pozorování. Ostatní hrubé předsudky proti psychologii poznáme z dalšího. (Pokračování.)

M. ŠEBÍKOVÁ.

O sociální výchově dívek.

¶ předmluvě svého díla o výchově žen dí jeden ušlechtilý humanista, Lodovico Dolce, že dívky vedeny mají býti k zbožnosti a vycvičiti se mají v oněch dovednostech, bez nichž se nemůže obejít žádná hospodyně. Tato zlatá slova mají platnost také dnes a budou ji míti po vše věky, pokud lidstvo žíti bude!

Vůdčími hvězdami každé rozumné výchovy dívčí musí tedy býti navedení ke zbožnosti a výcvik ve správě domácnosti.

Zbožnost ženy je věc, která se rozumí sama sebou. Četla jsem kdesi, že žena bezbožná je netvor, s kterým ani sám muž neznaboh nesouhlasí.

První a hlavní ctnosti ženy má býti tedy zbožnost, nejen proto, že jako budoucí matka má býti první vychovatelkou svých dítek, ale ještě také z jiného důvodu. U ženy převládá vždy cit. Nemá-li však cit tento vybočiti z mezí anebo zvrhnouti se, musí mu státi po boku spolehlivý rádce a tím je pouze náboženství.

Americký státník John Randolpha praví: „Byl by se ze mne stal nezna-
boh, kdyby mne něco nedrželo zpět, a to byla vzpomínka na ony doby mého
dětství, kdy moje nebožka matka brávala mé malé ruce do svých, kdy jsem
musil pokleknouti a modliti se „Otče náš!“

A proto, jakmile matka v oku svého miláčka první probouzející se myšlenku o Bohu postřehne, měla by k němu volati s Pestalozim: „Dítě, jedenť jest Bůh, jehož budeš míti zapotřebí, až mne nebudeš moci více potřebovati, jedenť jest Bůh, který tě pod ochranu vezme, když já tě nebudu moci více chrániti; jedenť jest Bůh, který ti štěstí a radost připraví, když já ti nebudu moci štěstí a radost připravovati.“

S čím větší úctou pohlíží dítě ke svým rodičům, tím dříve zapustí úcta k Bohu v srdcích dětských své kořeny. Rodičové musí tedy často a vážně o tom přemýšleti, aby nejen v srdci dětském lásku, důvěru, vděčnost a vážnost k sobě probudili, nýbrž by i náboženské smýšlení v něm utvrdili.

¹⁾ G. Müller: Systema nervoso I. str. 417.

Dlužno tedy často dítěti připomínati, že vše od Boha pochází, zvláště upozorňovati dítě na zjevy neobyčejné, ať již radostné neb žalostné. Slovo Bůh mělo by se před dětmi vyslovovati jen tehdy, když ve přírodě něco vznešeného se děje, a tak dítěti připomínati všemohoucnost Boží, která se v těchto úkazech jeví, ale zároveň poukázati i na lásku Boží, která to vše vede a řídí k našemu prospěchu a blahu, ať tělesnému neb duševnímu. Sídlem náboženství jest srdce; proto již v nejtěplejším mládí třeba pečovati o to, aby v srdcích dětských probouzely se pravé city. Základem pak náboženství jest láska a víra, proto třeba hlavně lásku a víru pěstovati již v nejtěplejším věku, kdy pochybnost ještě nehodí na mladém výhonku života. Třeba tu však veliké opatrnosti, abychom místo hlubokého, obětí schopného citu náboženského, založeného na pevné víře a nezlomné důvěře v Boha, nevypěstili pouhé pobožnůstkářství, které domnívá se zřítí korunu křesťanské dokonalosti v pouhém papouškování náboženských formulek. Musíme býti již v nejtěplejším věku na stráži, aby cit, který u ženy je více vyvinut, nebyl snad po stránce náboženské zanedbáván k veliké, ano nenahraditelné škodě ženy samé, po případě budoucí matky a tím i celé rodiny.

Žádná jiná doba života lidského není pro buzení a šlechtění citu náboženského příhodnější, jako útlé dětství, kdy nevinné duše nejsou ještě porušeny vášněmi. Herbart praví: „Pouze když nejsvětější zakořenilo se v nejsvětější době nevinnosti, stane se majetkem mysli dětské, z níž nepodaří se nikomu je vyrvat.“ Není také krásnějšího květu k ozdobe mládí jako vřelý cit náboženský. To platí především o dívkách. Dítě věří a důvěruje slovu matčinu jako svatému evangeliu, neboť je si vědomo své závislosti na matce. S tímto sladkým pocitem své závislosti od dobré matky vyklíčí v srdci dítěte poneháhu i láska a důvěra ke všem dobrým bytostem, měrou pak nejsvrchovanější k Bohu, jehož zbožňovaná matka v srdci nosí a zjevuje každým pohledem, slovem i skutkem. Tato vnímavost pro nábožnost, která je účelem mládí vůbec, avšak obzvláště dívek, to byla, která božského Spasitele, toho přítele dítek, tak dojímala, že je za vzor kladl dospělým, a že tak hrozný rozsudek pronesl nad každým, který by pohoršil některého z maličkových: „Lépe by mu bylo, kdyby žernov osličí zavěšen byl na hrdlo jeho a on uvržen do hlubokosti mořské.“

Bude-li matka miláčku svému o tomto Příteli dítek často vypravovati, a příležitostí naskytne se jí dosti, zvláště o Vánocích a Velikonocích, připomeneli dítěti, že ve škole více o Pánu Ježíši uslyší, probudí u něho zájem pro náboženství, připraví půdu, která pak ráda a ochotně símě jeho přijme.

Blaze té rodině, ve které se ještě starý a pěkný zvyk zachoval, kde všichni domácí ráno i na večer, před jídlom a po jídle se modlí. Ale jak málo těch rodin za našich časů! Co má býti v duši člověka silným a mocným, to musí se často opakovati! Chybují mnozí rodičové, domnívají-li se, že povinnost jejich starati se o duševní blaho dítek svých přestává, jakmile tyto počnou choditi do školy. Ovšem škola přijímá dítky od rodičů, aby na jejich vzdělání a ušlechťení dále pracovala, ale tím není ještě řečeno, že by rodičové této povinnosti byli nadobro sprostěni. Hovoří-li se doma o tom, čemu se dítě ve škole učilo, budí se tím jen zájem pro školu a učení. Zvláště matky měly by více péče věnovati svým dceruškám a pilně sledovati jejich pokroky v náboženství a ručních pracích. Všimati si bedlivě, zda-li dcera jejich ráda a svědomitě koná to, k čemu byla ve škole naváděna. Zvláštní pak pozornost by měly věnovati tomu, s kým se ve škole a mimo školu stýká. Ne nadarmo praví přísloví: „Pověz mi s kým obcuješ a já ti povím jaký jsi“. Nic nepůsobí tak zhoubně na mysl a duši dětskou jako špatná společnost. Co nama-

havá práce rodičů a vychovatelů po léta budovala, bývá v krátkém čase špatnou společností pobouráno. Proto nesmí býti matce lhostejno, kam dcera její chodí, s kým se stýká.

Jan Amos Komenský praví: „Čemu člověk zvykne za mládí, to se ho do starosti drží, buď dobré nebo zlé. Nebo co zprvu se vtiskne, to v mysli trvá.“ Odtud jest, že mateřský jazyk, kterému jsme se nejprv naučili, nejhluběji nám vězí, že mnohé věci v mladosti stále mluvené, slyšené, lépe, než co teď někdy se dalo, pamatujeme, že vad, kteréž se tehdyž nás přichytly, i po mnohém odučování posavad zbýti se nemůžeme!

Matka musí si bedlivě všimati, nejen s kým dcera obcuje, ale i co čte. Nikdy nedovolí, aby nedospělá dcera četla romány. Čtením milostných poměrů, o jaké v žádném románu není nouze, probouzí se jen předčasná dospělost. Avšak tato opatrnost nesmí přestati ani tehdy, když dívka školu opustí. A teď octla jsem se u nejchoulostivější stránky naší dívčí výchovy. Různé jsou názory o výchově dívek.

Chlapci se dopřeje, aby si vybyl nejprve povinnou návštěvu školy a pak připravuje se na své budoucí povolání. Jinak však u děvčete; matka, jak vidí dcerušku svou dorůstati, hned uzná, že se bez ní obejít nemůže. Slovy, že dceruška umí již dosti, myslí, že již s dostatek omluvila, proč se o další její vzdělání nestará. Když doroste druhá dcera, zůstane zase ta doma a první chodí k švadleně neb do továrny nebo jde do služby. Namítne snad někdo, vždyť všechny dívky nezůstávají doma, ano mnoho jich odchází, aby se dále vzdělávaly; ale podívejme se opět, jakého vzdělání se jim dostává. Velké procento jich plní všelijaké německé ústavy, odkudž přinášejí si všecky nobl způsoby i nezpůsoby. Jak šťastna jest taková matka, když dceruška její umí německy švitořiti, několik francouzských frázi prohoditi, na klavír zahráti a k jmeninám neb narozeninám nějakou tretku udělati. A výsledek takovéto chybné výchovy našich dívek? Nezřízený luxus, klesání blahobytu, úpadek mravnosti, nevázanost a předčasné dospívání. Dospělá dívka, které schází ušlechtilý duch a ušlechtilé srdce, ta hledí pak jen strojením a fintěním obrátiti pozornost na sebe. Nádhera v oděvu, v jídle, v pití a v požívání všelikých rozkoší rozšířila se již i do nejchudších vrstev. Přirozeným následkem toho jest, že se naše dcerušky štítí i jen poněkud těžší práce domácí. Čemu naučí se dcera doma, tak to dělá i jako žena. Domácí práce svěřuje služce a dítě chůvě.

Každá matka, ať chudá, ať zámožná, neb i bohatá má svatosvatou povinnost vytknouti svým dcerám určitý životní směr a řídití vychovávání jejich tak, aby byly schopny za každé okolnosti samostatnosti.

„Vychováváš-li matko, dceru svou jen pro muže, bez něhož zůstane bídným sirotkem až do stáří svého, věř, že vychováváš ji napolo jen, právě jako bys naučila dítě jen choditi po světnicích a zahradních stezkách, nepouštějíc ho nikdy na veřejné cesty, poněvadž doufáš, že se mu dostane kočárů a průvodčích!“ praví Žofie Podlipská.

Proto musí matky naše naučiti se znáti rozdíl mezi vzděláním skutečným a povrchním. Dívka jako chlapec potřebuje něčeho, čím by si rozum vybrouсила a srdce ušlechtila.

Zámožná vzdělaná dívka, nevěnuje veškerou péči jedině fintění, ona neštítí se domácích prací, jsouc přesvědčena, že jako hospodyně dovede jen tenkrát poručiti, umí-li to sama udělati. Při všem pak spravovati se bude ne rozmarem, ale rozumem. Stane-li se manželkou, bude nalézati pravou

rozkoš v domácnosti, ne v návštěvách a společnostech. Jako matka bude střežiti dítě své, jako drahocenný poklad, od Boha jí svěřený. Blaho rodinné bude jí nade všecko, jemu podřídí také své náklonnosti i tužby.

Tohoto pravého vzdělání mělo by se dostati především dívkám chudým, jakožto náhrady za scházející jmění. Kdyby byly dostatečně vzdělány, mohly by aspoň mimo své povinnosti jako hospodyně, manželky a matky napomáhati muži svému v živnosti, a to vedením účtů, korespondence anebo i prodáváním a kupováním zboží.

Lepší, rozumnější, užitečnější a blahodárnější prospěch bude míti národ český z našich dcer, když je matky povedou ku všem pracím domácího hospodářství. Nevyhnutelno jest, aby dcery naše, budoucí to hospodyně, všímaly si více vedení účtů. Dokud naše hospodyně nebudou srovnávati příjmy své s vydáními, a dle toho pak také jednati, dotud nebudou dobře hospodařit.

V každém povolání a postavení má žena potřebi jedné ctnosti a ta sluje pracovitost. Ovoce pracovitosti jest rozmanité! Nezáleží pouze ve vykonaném díle, které přináší hmotný užitek, mnohem drahocennější však jsou plody pracovitosti po stránce mravní. Neboť pracovitost tuží charakter, udržuje kázeň ducha, jest zdrojem spokojenosti, potírá dlouhou chvíli, tuto neblahou matku nespokojenosti a různých pošetilostí. Ovšem k pracovitosti musí býti dívka přidržována od věku nejútlejšího. Neboť pouze ten, kdo od mládí práci přivykl, dovede si práce také vážiti! Tomu pak není práce, ať tělesná, ať duševní, předmětem nechuti a ošklivosti, naopak jest mu nezbytným kořením pro spokojenost a sebevážnost. Náležitým vzděláním dívek utuží se více svazky rodinné a nám doroste zdárnější pokolení. Zajisté velká většina rodičů má nejlepší vůli, o budoucnost dcer svých co nejlépe se postarati. A také lepšího věna nemohou jim dáti, než-li řádné a náležité vzdělání. Co jest všechno bohatství bez rozumnosti a ušlechtilosti? Jest to jen vnadidlo, které může láká a přitahuje, ale základem štěstí a spokojenosti není, jak by nám mnohý ze zkušenosti mohl dokázati. A proto opakuji ještě jednou, že dcerám rodičů chudších jest potřebi pečlivého vzdělání a řádné výchovy. Dívka nabytí může náležité výchovy, jako dítě — v kruhu rodinném, potom jako dívka ve škole obecné a měšťanské a pak opět v rodině u dobré, pořádné a náležitě vzdělané matky, která použije každé příležitosti, aby dcerám svým vštěpovala zásady dobré. Ona naučí je znáti jejich povinnosti, a to nejen povinnosti ku svému okolí a tělu, ale především ke své duši a tak vštípi jim zásadu, aby nejen o tělo, nýbrž i o ducha pečovaly. Navádí je, aby zamilovaly si dobro, protože dobrem jest, a nenáviděly zlo, které vždy musí zavrhnouti, byť se jim i v zlatém rouše nabízelo. Bude-li jim vzorem pravdomluvnosti, zamilují si i dcery její pravdu a upřímnost, budou též ve svých předsevzetích stálé, neslibující nikdy více, než vykonati mohou. Naučí-li je matka, jak by volný čas a dobu odpočinku dobře a přiměřeně strávily a bude-li již záhy v nich budití ošklivost ku klepům, brzy zmizí se seznamu nectností, které se tak rády ženám připisují, pomluva a klepy. Bude-li dcery své již od nejútlejšího mládí šatiti vždy čistě, pořádně a prostě, dají i dcery její výhost pýše a marnivosti. Probudí-li u svých dcer vědomí, že závist jest největším zlem, budou i této se varovati. Veškeré pak jednání jejich musí býti výrazem vděčnosti proti rodičům, vychovatelům a dobrodincům vůbec.

Matka má dále své dcery seznamovati se vším, čeho jim v životě nevyhnutelně bude zapotřebí. Jak hřeší tu rodiče, kteří provdávají dcery své jen, aby je měli zaopatřeny, nedbajíce toho, zda-li vychování jejich je úplně v každém směru tak, aby se mohlo státi základem správného vedení a řízení

nové domácnosti. Matka má býti příkladem dcerám svým i v tom, aby s čeládkou zacházela jako se spolučlenem rodiny: dobrotivě a přívětivě; netřeba však uzavíratí s ní nějaký důvěrný svazek, by tím neztratila potřebné úcty.

Ó, kéž by všechny matky a ženy naše zdobeny byly těmi krásnými vlastnostmi, o jakých čteme se zálibou u žen biblických.

Matky naše mají také povinnost zachovati nám český život, což bude tím snadnější, budou-li samy vlastenecky uvědomělé.

„Před takovou uvědomělou matkou, která děti své ctnosti a vlasti vychovává“, praví K. J. Erben, „před tou klekni na kolena, té rovného nic ve světě není“.

ANT. SELLNER.

Škola proti tuberkulóse.

(Pokračování.)

IX.

O výživě.

Výživa je hlavní věcí pro zdraví. Jí se dotýká výchova tak málo, že mnoho mladých žen je jinak zaměstnáno, jedná-li se v domácnosti o jídlo neb o kašičku prvnímu dítěti.

Poučiti dívky o nebezpečí olovených nádob a příborů, o poškozených neb znečištěných látkách, dáti jim poznati nejlepší potraviny pro jídla, a způsob, jak je připravit: v tom zrcadlí se snaha veřejného zdravotnictví.

Skrovná výměra místa v těchto listech nedovoluje nám pojednávatí šíře o výživě s tohoto hlediska.

Omezíme se tudíž na některé důležitější pokyny, odkazující čtenáře na zevrubná díla o výživě nemluvňat a mládeže.

Mnoho dítek zmirá před prvním rokem, a žily by, kdyby se o ně bylo lépe pečovalo. Z té příčiny je důležité, aby lůžko, ve kterém dítě spává, spočívalo na rovné ploše, vyvýšené nad podlahou o 80 cm. Je-li lůžko na zemi, bývá dítě vydáno nebezpečí drápů a zubů domácích zvířat, mívá v lůžku příliš vlhký a studený vzduch, tak že často dostává rýmu a kašel, připravujíc se tak pro tuberkulosu.

Žádná žena, zachvácena neb podezřelá tuberkulosou, ať nekojí svého dítěte neb dětí jiných. Nahrazuje-li se mateřské mléko kravským, musí býti sterilisováno, aby se předešlo nebezpečí nákazy.

Abychom se přesvědčili, že se dítě dobře vyživuje, je radno aspoň jednou týdně je zvážiti.

Po kojení není dobře nadobro odeprítí dítěti mléka, ježto je to nejlepší pokrm v prvním a druhém stadiu dětství.

Dr. Bouchut dokazuje, že často měněná potrava je špatným pořádkem u výživě některých dítek, což bývá též příčinou tuberkulosy.

Kašičky, slabé i silné polévky, svařená smetana, vejce v mléce tvoří základ dětské výživy, pečiva obtěžují žaludek, cukroví kazí zuby.

Syrové ovoce není vhodné pro děti.

Opečený chléb, namazaný dobrým máslem, posypaný solí dávejme dítkám hubeným (radí M. de Fleury).

Potrava dětská obsahujž dávku pro vzrůst a dávku pro zachování. Čtyřikrát za den musí dítě jísti. Co je nad to, je překrmování, jako se děje u tuberkulosních.

Pro dorost napsal professor Huchard ve své knize „Consultations médicales“, že režim vegetariánský ozdravuje tělo a duši.

Doporučujeme, aby se nedávala přednost potravě masité, naopak jest se držeti pořádku vegetariánského. Radí si vésti takto: Ráno mléko s čokoládou, kakaem neb vajíčkem, v poledne kousek masa a hojně zeleniny, večer slabou polévku a zeleninu bez masa. Žádné lihoviny!

O t á z k y. Je důležité, aby dívky dovedly upravovati jídla? — Co mají znáti? — Jak má býti upraveno lůžko dětské? — Čeho je se chrániti? — Kterou potravu je dávatí malému dítěti, kterou mládeži? —

Cvičení slohová. Vaše matka odjela na čtrnáct dní a svěřila vám péči o domácnost. Povězte, jak zajistíte blahobyť a dobré zdraví rodiny, jakou radost pocítíte, až se matka vrátí a vy jí ukážete čistý dům a všechny členy rodiny spokojeny!

2. Kterak si budete počínati, chtějíce uvařiti krupičnou kašičku, slabou polévku, vajíčka na mléce? atd.

Ú v a h y. Je záhodno, navykati dívky záhy vésti domácnost, je to důležité pro jejich vlastní štěstí a pro štěstí jich bližních, aby se uměly s porozuměním starati o domácnost. Povinnost vzdělané matky je, připravovati svou dceru záhy, aby se stala bedlivou ženou, přítelkyní pořádku a vnitřní blahodějkou domu.

X.

O ústech a zubech.

Řádné rozžvýkání potravy podmiňuje dobré zažívání. Je přirozeno postaviti za statí o výživě péči o ústa a zuby.

Mimo řídké vzácnosti, jako Curius Dentatus, Ludvík IV. a Mirabeau, kteří přišli na svět se zuby, dostávají je dítky obyčejně v 5.—6. měsíci.

Vzrůst prvních zubů způsobuje často nemoci, ztrátu chuti k jídlu.

Z té příčiny není radno odstavovati dítko, dokud nedostane stoličky a špičáky. Aby se usnadnilo ozubení utíkáme se k velikému počtu prostředků.

Nejjednodušší je, tříti dásně suchým kořenem proskurníka; ještě účinnějším je dáti lékařem naříznouti dáseň.

Ačkoli první zuby se nahradí zuby stálými, nečiníme dobře, nepečujeme-li o první ozubení dítky.

Jest-li se první zuby pokazí, nutno je dáti plombovati, jako bychom učinili se stálými zuby.

Usazenina, objevující se na zubech, tvoří černou neb zelenavou vrstvu, která má nehezský vzhled a ničí pohnáhlu zubní jádro.

Při nejmenších bolestech zubních, dítě špatně žvýká, tím jeho zažívání i zdraví trpí.

Abychom uchlácholili bolest nakaženého zubu, je dobře do jeho dutinky

vpraviti kuličku bavlnky, navlhčenou esencí hřebíčkovou, neb kloktati teplým mlékem neb vlažným odvarem proskurníka (ibišku).

Kdo si chce zachovati zdravé zuby, musí je kartáčkem aspoň jednou denně cítiti, ústa vyplachovati po každém jídle antiseptickým roztokem, na př. 1‰ karbolovou vodou neb 1‰ roztokem kyseliny thymolové. Dáme totiž 4 gramy kyseliny thymolové do litru vařící vody, již můžeme po libosti navoněti.

Tímto úsilným snažením zničíme zárodky, jež vzduch, potrava a nápoje přivádějí do úst, a zabraňujeme jim, aby nevníkly do organismu, kde by mohly způsobiti nákazu.

O tázky. Proč jest nám starati se o ústa a zuby? — Kterým prostředkem usnadníme ozubení? — Kterak opatrovati dítky, dostávají-li první zuby? — Kterak utišiti bolest nakaženého zubu? — Jakou denní péči věnujeme zubům? — Proč?

Cvičení slohové. Jan a Ludvík slyšeli ve škole zajímavou učbu o trávení a povídají si své dojmy cestou ze školy.

Ať mluví o důležitosti dobrého žvýkání, jimž se usnadňuje trávení. Jan, který jírává hltavě, si umiňuje se polepšiti, neboť nyní poznává, odkud vyvěrají časté jeho žaludeční nemoci.

Úvahy. Nestačí v okamžicích utrpení míti dobrá předsevzetí, ale jest zachovávatí vždy zákony hygieny, abychom se vystříhali příčin bolestí. Tím vyvršuje opět rada, kterou jsme položili na počátek této knížky, že lépe je předejiti nemoci, než jí léčiti. Chraňte svých zubů! Dokud býváme mladí, zneužíváme zubů, louskáme jimi ořechy a oříšky. Kterak později litujeme předčasné ztráty těch výtečných pomocníků, neboť bez dobrého žvýkání není dobrého trávení.

XI.

O oděvu.

Mnozí pokládají starost o oděv za velmi důležitou. Ne snad abychom pohlíželi na oděv dle přísloví „šaty dělají člověka“.

Civilisovaní národové nosí oděv ze slušnosti, aby udrželi tělu přirozenou teplotu, aby ji střežili proti vlivům vnějším, aby se chránili přílišného tepla v létě neb krutého mrazu v zimě.

Oděv má býti více neb méně teplým dle ročního času neb podnebí, ve kterém žijeme. Oblékajíce se, řídíme se teplotou a svou vlastní konstitucí. Někdo má raději léto než zimu, jinému je milejší chladno než horko.

Bylo by omylem nebo spíše chybou řídití se co do oděvu příkladem našeho souseda.

Když jsme si vybrali oděv dle svého zdraví, buďme opatrní, měníme-li jej při přechodu saisony.

Není dobré obléci náhle po teplém kabátě lehký, nechceme-li se vyhnouti nachlazení, které bývá hlavním předchůdcem tuberkulosity.

V oděvu je nám vyhledávati spíše prostotu než modu. Musí se nám v něm pohodlně choditi, pracovati, hráti — zkrátka se pohybovati.

Košile příliš škrobená vadí pohyběm, kabáty úzké tlačí vnitřnosti, zadržují jejich výkony.

Podobné bývají následky šněrovačky příliš stažené: z té příčiny vytkneme tu dva příklady.

Jistá matka přivedla svou dceru k znamenitému lékaři. Doktor ji pozorně prohlédl a pravil dívce: „Slečno, odložte šněrovačku!“ Uchopil nůžky, přestříhl šněrovadlo a dodal: „Paní, to je jediný prostředek, který mohu vaší dceři doporučiti, totiž, aby se nestahovala do šněrovačky.“

Jiná dívka čtrnáctiletá byla rozkošná. Věděla, že je hezká. Chtěla míti vosí pás, tenký, jaký si jen můžeme mysliti: Otec dívčin byl svědomitý lékař a činil jí důtklivé výčitky. Snaha, aby se zalíbila, otupěla ji vůči varovnému otcovu hlasu. Zle toho pykala. V osmnácti letech si měla vzíti za manžela vynikajícího muže, jenž právě dokončil v Paříži výborně své studie. Jsa dobrým pozorovatelem, poznal, že dívka je koketní a obávaje se, co by později z toho pošlo, přetrhl s ní styky, jež se mu nezamlouvaly. Dívka doznala ještě jiných sklamáni. Když chtěla poslechnouti svého nešťastného otce, bylo pozdě. K bolestem žaludečným se přidružil urputný kašel, jež nebylo lze ničím vyléčiti, krev zabarvovala hlen mladé koketky a ve dvaceti letech vydechla naposled v náručí zoufalého otce. —

Není to žádná zásluha míti tenký pás; Venuše z Milo, jež je modelem sochařům, nemá ani tenkého pasu ani otačeného břicha, což ji nikterak nevadí býti v Louvru perlou antické galerie a býti vyvrcholením všeho uchvacujícího, krásného, majestátního.

Které dívky mají starost o zdraví a které mají srdce a nechtějí, by rodiče slzeli, a nechtějí-li jíti vstříc tuberkulose, nechtějte míti tenký pás a nestahujte se příliš.

Nic není krásné, co není přirozené. Tenkým pasem nedávají matky svým dívkám pevného zdraví, jež by je činilo způsobilými a statnými pracovníci.

Otázky. Čím jest se nám řídit při volbě oděvu? V čem máme býti opatrní? Čeho třeba šetřiti při oděvu? Jaké nebezpečí spočívá v přílišném stahování do šněrovačky? Vypravujte příhodu dívky, která zaplatila životem svou marnivost.

Cvičení slohová. 1. Klotylda a Amalie jsou přítelkyně velmi se různící svým vkusem i povahou. Klotylda je skromná, Amalie chlubitá. Klotylda má ráda svou přítelkyni, bojí se o její zdraví a namáhá se, aby ji vyléčila z její marnivosti; povedlo se jí to; kterak si počínala?

2. Laura píše své přítelkyni, jež je velmi marnivá a pokouší se ji vyléčiti z této ošklivé vady: napište tento dopis.

Úvahy. Skromnost a prostota jsou nejkrásnější ozdobou dívky. Kouzla ducha jsou trvalá, kouzla tělesné krásy jsou pomíjející; vyhledávejme těch, pro která nás lidé milují a ne těch, pro která se nám podivují. Přičiňujme se, dosíci ctností trvalých a ne pomíjející krásy. (Příště dále).

DAGOBERT BERG.

Biologie listů ve vyučování.

(Dokončení.)

V biologickém ohledu neméně zajímavým jest ono husté seskupení přízemních listů, kteréž „růžici“ zoveme. Všeobecně považuje se tato za přízpůsobení se přílišným paprskům slunečním. Hořejší menší listy zastíňují dolejší větší a tyto opět nejbližší okolí svého kořene, jako: netřesk (*Sempervivum*), chudobinka jarní (*Draba verna*), chudobka (*Bellis*)

a j. Mimo to uhajují si rostliny „růžicí“, rostou-li uprostřed hustého drnu, vzduch a světlo, jak to vidíme u pampelišky (*Taraxacum*), jitrocele (*Plantago*), prvosenky (*Primula*), chudobinky (*Draba*), prhy (*Arnica*), tučnice* (*Pinguicula*) a j. Všechny tyto rostliny rostou ponejvíce uprostřed hustého drnu. Svými hustými růžicemi potlačují však kolem sebe každé stéblo trávy, tak že si rostliny tyto dosti vzduchu a světla pro svůj další vývin uhájí. U mnohých jarních květin má růžice asi ten veliký význam, že listy její přiléhajíce těsně k zemi, chrání tuto před přílišným vychladnutím v noci, a v létě před vyprahnutím.

Mnohé z našich rostlin jsou opět proti chladnu a zimě nadmíru citlivy, zvláště když za jasných nocí do chladného vzduchu mnoho tepla z těla rostlinného se vyzařuje. Tomu zabraňují rostliny tím, že skládají listy, aby plocha, ze které teplo se vyzařuje, pokud možná se zmenšila. Nejvýrazněji jeví se to u složených listů šťavelů (*Oxalis*) a některých rostlin motýlokvětých, zvláště u trnovníku (*Robinia*) a fazolu (*Phaseolus*), u nichž všech skládají se listky na noc dolů, tudíž spodními plochami k sobě.

Zdrojem života všech zelených rostlin jest přiměřené množství blahodárných paprsků slunečních. Může sice rostlina, má-li dosti výživných látek a přiměřené teplo, růsti nějakou dobu i ve tmě, nemohouc však assimilovati, zůstává bledá a chabá, vytváří listy velice zakrnělé a posléze hyne. Proto snaží se rostliny zaujati vždy takovou polohu, aby mohly býti slunkem přiměřeně ozařovány. Za tou příčinou pozorujeme u rostlin, jak řapíky jejich se prodlužují a všelijak ohýbají, jen aby čepele listů zaujaly polohu k osvětlování sluncem nejpriznivější, a zdá se, že i tvar listů požadavku tomu co nejvíce se přizpůsobuje.

Za příklad sloužíž nám list vlaštovičníku (*Chelidonium majus*), jehož lichozpeřeně dělené listy mají na středních lístech po jedné straně lalok, po druhé však výkrojek, tak že lalůček jednoho listu zasahuje do výkrojeku listu sousedního.

Jiné rostliny mívají vedle normálních větších listů listy menší, ku př. brambor — jež se staví vždy do takových poloh, aby mezery mezi listy většími, co nejvíce byly vyplňovány listy menšími, tudíž co nejvíce paprsků slunečních zachyceno bylo. Podobné seřazení listů pozorujeme u (ve stínu lesa se plazícího) břečtanu (*Hedera helix*), který své 3—5 laločné, hluboce vykrojené listy tak má sestaveny, že špice a rohy jednoho listu skoro úplně zasahují do výkrojků listů sousedních, tak že tím zvláštní „mosaika listová“ povstává. Tímto seřazením využitkuje se co nejvýhodněji každá plocha a každé místečko, a zachycuje se každý paprsek sluneční, který skrze vrcholky stromů k zemi zabloudí.

Podobnou „listovou mosaiku“ pozorujeme ještě u mnohých jiných plazivých neb popínavých rostlin, tak ku př. u naší vinné révy (*Vitis vinifera*), která svými chobotnatými, taktéž pětialočnými listy stěny úplně zakrývá, a podobně tak zvané divoké víno (*Parthenocissus quinquefolia*), které se za touže příčinou se zálibou ku zastínění besídek brává.

Než ještě něco o břečtanu! Každý si toho zajisté již povšimnul, že listy na tak zvaných, „vzdušných výhoncích“ docela jiný tvar mají, než listy na stoncích plazivých.

Listy na „vzduchových výhoncích“ ztrácejí čím dále ke konci zneháňla hranatý, laločnatý tvar a nabývají podlouhle — vejčitých obrysů.

I na listech našich stromů pozorovati lze, že vždy tak postaveny jsou, aby se vzájemně nekryly, list listu nepřekážel, tak že všechny mohou paprsky slunečními dobře býti osvětlovány a oteplovány. Aby pak ani listy téže svislé řady, stojíce zrovna nad sebou se nezastiňovaly, bývají vzdálenosti mezi nimi, t. j. od listu k listu, tím větší, čím jsou listy delší.

Také ta okolnost jest pro dokonalé ozařování listů paprsky slunečními důležitá, že listům od země k vrcholku na velikosti ubývá a že listy spodnější bývají od svých lodyh pod větším úhlem odkloněny nežli listy hořejší. Nejspodnější listy, které následkem svého postavení jiných listů zastiňovati nemohou, bývají zpravidla největší, mívají nejdelší řapíky a odstávají od lodyhy pod úhly pravými nebo skoro pravými; kdežto listy výše postavené, aby spodnějších nezastiňovaly bývají menší, mívají kratší řapíky a odstávají od lodyhy pod úhly ostrými, čím výše tím menšími, tak že nahoře bývají někdy k lodyze téměř přitisklé.

Posléze zasluhuje zmínky i ta okolnost, že listy na větvích šikmo nebo vodorovně postavených stáčením řapíků přivádějí své čepele do takových poloh, v nichž mohou býti paprsky slunečními nejlépe ozařovány. Však nejenom stáčením, také prodlužováním řapíků snaží se listy zaujati polohy co nejvýhodnější. Tím se stává, že listy na větvích vodorovně položených jsou velmi nestejně řapíkaté. Listy vyrůstající na hořejší straně vodorovné větve mají řapíky kratší, listy vyrůstající na dolejší straně téže větve mají řapíky delší, poněvadž listy tyto snaží se čepel svůj v téže rovině rozprostřítí, jako listy vyrostlé na straně hořejší.

Pěkný doklad toho vidíme ku př. na listnatých větvkách jirovce (*Aesculus*) javoru (*Acer*), jilmu (*Ulmus*) a j. Kdyby táž větev rostla přímo, měly by vstřícné listy řapíky stejně dlouhé.

Prudce dopadající lijáky mohou listy také značně poškoditi. Naše tuzecké stromy a keře vyrovnávají prudkost dopadajících spoust vodních svými pružnými, často značně dlouhými řapíky, které umožňují listům malý úklon buď stranou aneb dolů. Aby listy po dešti brzy oschly a vypařování se nepřekáželo, jsou u mnohých rostlin, na př. u javoru mléčného (*Acer platanoides*), kaliny (*Viburnum opulus*) a j. protaženy v hrotité cípy, po nichž voda snadněji stéká, nežli by stékala, kdyby listy byly tupě zaokrouhleny, jak pokusem snadno lze se přesvědčiti.

U některých rostlin, jako na př. u rozrazilu reze kvítku (*Veronica chamaedrys*) nebo u ptačince obecného (*Stellaria media*), vystřebává se voda s listů stékající řadami lodyžních chloupků jako nějakou houbou. Seškrabeme-li chloupky s lodyhy, zůstávají listy mnohem déle mokré, nežli tomu jest za poměrů přirozených. Aby voda dešťová nebo rosa povrch některých rostlin — zvláště rostoucích na místech vlhkých — pokud možno nesmáčela a průduchy jejich neucpávala, čímž by vypařování vody listy omezeno bylo, jsou rostliny tyto buď na povrchu ojíněny, t. j. povlečeny jemnou vrstvičkou vosku, k němuž voda nelne, buď mají listy obráceny k obloze hranou, nikoli plochou, tak že dešťová voda se na nich nezadržuje, na př. kosatec (*Iris*).

Zajímavé jest svádění deště u divizny (*Verbascum*). Listy její umožňují postavením svým, že stéká po nich co možná nejvíce dešťové vody k lodyze a po této ke kořání, což pro rostlinu, která roste hlavně na suchých místech jest důležité.

Lípa (*Filia*) chrání klenutými listeny pel květů před deštěm a po-

dobně tak netykavka (*Impatiens*) schovává svůj žlutý květ pod některý nejbližší list, jako pod nějaký deštník.

Uvedené věci jsou sice samé maličkosti, nicméně ukazují nám mnohé zajímavé věci ze života rostlin, které by při povrchním aneb bezmyšlenkovitým pozorování zůstaly úplně nepovšimnutými. Než právě toto zdánlivě vedlejší dává učiteli hojnou příležitost, naváděti žáky ku bedlivějšímu nahlížení a všimání si i nepatrných maličkostí, žáci pak sami vynasnaží se vypatrati účelnost mnohého zařízení.

Proti nárazům větrů chráněny jsou listy svou žilnatinou. Neméně prospívají mnohým jich dlouhé řapíky, umožňující listům postavit se tak, aby vítr jimi profukoval. Při tom však častěji se stává, že rubní strana listů na venek se obrací, a tím vzhled celého stromu mění, an rubní strana některých listů světlejší zeleň mívá, než strana lícni, což nejzřetelněji u topolu bílého (*Populus alba*) pozorovati. Poněvadž jeho listy, jsouce větrem uváděny v pohyb, spodní stranu vždy více méně obracejí ke slunci, jest spodní strana listů pokryta stříbrošedou plstí, která chrání listy před žhoucími paprsky slunečnými, zamezujíc přílišné vypařování.

Pochvy, jimiž listy rákosu obecného (*Phragmites communis*) stébla objímají, jsou na vnější straně drsné, uvnitř však velice hladké, proč se při silnějším větru okolo hladkého stébla snadno otáčejí, stavíce se jako větrná korouhev podle větru, větru žádné opory neposkytující. Tím zmírňuje se náraz větru a stéblo mu snáze odolá — neláme se. Toto zařízení vysvětluje zároveň, proč bývají všechny listy rákosíště obráceny vždy v opačnou stranu nežli se které vane vítr.

Listy orobince úzkolistého (*Typha angustifolia*) mívají čepel listu šroubovitě zkroucenu ve 2—3 závity, aby štíhlé lodyhy při silnějším větru se nelámaly. Narazí-li totiž vítr na takový, šroubovitě stočený list, zasáhne různé části listu v různých kosých úhlech. Ana každá část listu má jiný směr, roztrhne se proud vzduchu ve více menších proudů, a tím právě síla větru značně se zeslabuje.

Ne jinak je tomu u narcisu, kosatce a j., jejichž listy podobně poněkud šroubovitě točeny jsou jako listy orobince.

Co se konečně listů vodních rostlin týče, rozeznáváme listy plovoucí a listy potopené. Listy plovoucí mají velikou, ponejvíce značně širokou čepel (*Nympha*), kdežto listy potopené se rozdělují v nitkovité úkrojky. Pro školu vhodným příkladem jest pryskyřník vodní (*Batrachium aquatile*), na němž oba tvary viděti. Rozdělení potopených listů v nitkovité úkrojky jest rostlině ku prospěchu; netrpí takto tolik nárazy vody a vodních živočichů, jako by trpěla, kdyby byly listy ploché; a přece zase jest povrch listů značně veliký, tak že styk s vodou, ze které přijímají listy potravu, a styk se světlem slunečným, jež vodou procházejíc, jest bez toho mdlé, je velice dokonalý.

Než-li se o vývoji listu samotného zmíním, dovolím si načrtnouti stručný methodický postup při biologické rozpravě, a podotýkám ještě to, že tato jsouc souhrnem všeho toho, co dříve o listech bylo řečeno, pokročilejší žáky na zřeteli má. Na důtklivé, ustavičné nabádání učitelovo pozorovali žáci již po delší dobu vývoj velikých pupat jirovce a činili si o pozorovaném písemné poznámky.

Chceme dnes shrnouti vše to, co jste doposud při vývoji listů jirovce pozorovali!

1. V které roční době byly pupeny již nasazeny? — Podzim. — Kdy však nastal jich další rozvoj? — Jaro. — Jak vypadaly pupeny skoro na jaře? — Obalovaly je tmavohnědé šupiny. — Příčina? — Aby do nich nemohla voda (která by snad zmrzla v led). — Co jste dále pozorovali? — Pupeny nabotnaly, staly se většími, za teplých jarních dnů byly silně lepkavy; když lepkavá prsykyřice se roztopila, rozevřely se šupiny a později opadaly, poněvadž povyroslé listy déle chrániti nedostačovaly. — Pod jirovcem leží v tom čase tolik hnědých šupin, jako by jich napršelo. Nepozorovali jste něco podobného také u jiných stromů? — Topolů.

2. Když listy již dosti povyrostly, neměly hned tak sytě zelenou barvu; co asi bylo toho příčinou? — Jsou hustě porostly, bílou, měkkou plstí. — Nač mají tento plšnatý povlak? Chrání před zimou a přílišným vypařováním. — Zda-li je toho potřeba? — Dalo by se tedy očekávat, že listy za dne se rozprostou a co nejvíce plochu svou vystaví hřejícím paprskům slunečním. Co však jste pozorovali? — Mladé listy visí dolu jako zvadlé? — Čím to asi je? — Jsou snad ještě tak slabé, že se zvednouti neinohou, aneb jest jim ještě poněkud zima? — Oboje jest možné. — Hlavní příčinou však asi bude, že jejich povrch jest ještě příliš jemný a citlivý, tak že by delší zahřívání mladých listů paprsky slunečními tento škodilo. — Paprsky sluneční zasáhnou však vzdor tomu mladé listy! — Mnohém méně a to v tupém úhlu. — Jak účinkují v takovém úhlu dopadající paprsky? — V této poloze trvají mladé listy potud, pokud nejsou dokonale vyvinuty a jejich pokožka neztloustla a se neotučila proti paprskům slunečním. — Jakou polohu zaujímá úplně vyvinutý list? — Rozprostírá všech sedm lístků a rozkládá se tak, aby byl co možná nejvíce ozařován paprsky slunečními. — Kterak rozkládají se listy na kolmo stojících větvích? — (Taková větev se ukáže!) Listy stojí po páru vstříčně a sice tak, že listy toho kterého páru s listy páru nejbližší spodního i svrchního se křížují. Jednotlivé páry stojí také dosti daleko od sebe, tak že se vzájemně nezastiňují. Mimo to mají listy níže stojících párů mnohém delší řapíky než listy hořejší, které mimo to i menší jsou a takto listům dolejším dostatek světla propouštějí. — Jak je tomu u větví skoro vodorovných? Nezastiňuje na nich jeden list druhý? Nikoliv; listy snaží se pokud možno stejně vysokou rovinu zaujati, což jim tím umožněno jest, že dolní a vnitřní listy velice dlouhé řapíky mají a tím ze zastínění se vymaní. (Všechno to musí žáci na donesené větví sami vynajíti.) Stojí pak listy tak, že žádný list druhý nezastiňuje. — Podej souvisle, jak se mladý list jirovce vyvinuje! — Popiš a ukaž postavení listů na větvích svislých a na větvích vodorovných! — Víte-li, proč jirovec také jinak kaštan **koňský** se nazývá? Protože po listech, když opadly, zbývá jizva podobná koňské podkově.

3. Čím byl mladý list před zimou chráněn? — Šupinami, plstí. — Uveďte na doklad toho jiné příklady! — Vrby. — Plst chrání také před vysušením; příklady! — Které jiné rostliny chrání se přílišným světlem slunečním? — Čím? — Jmenujte ještě některé rostliny, u nichž se listy tak staví, že jeden druhý nezastiňuje! — Zde donesl jsem dvě větvičky břečtanu. Čím se od sebe liší? — Vysvětlete to!

4. Shrněte, co jste se o vývinu listu učili! — Pupeny listové nasazují se již roku předcházejícího. Před rozvitím jsou listy ukryty v lesklých, lepkavých šupinách, tak že netrpí ani deštěm ani mrazem. Prodravše se na jaře ze svých pupenů, mladé listy jsou s počátku řasnatě složeny a porostlé hustou plstí, která jich chrání před zimou a přílišným vypařováním.

Když však dospějí, rozkládají se tak, aby byly co možná nejvíce ozařovány paprsky slunečními a vzájemně se nezastiňovaly.

5. Sázejte fazole a pozorujte vývin a postavení listů!

U vyučování také zcela dobře použití lze stati o sebeochraně listů před poškozením zvířaty. Než obávám se, že by článek tento příliš vzrostl, kdybych i o této věci obšírněji pojednati chtěl, a proto chci se omeziti jen na několik příkladů.

Že chemické látky dobře chrání, ukáže následující pokus. Posadme hlemýžď na skleněnou desku a opišme kolem něj rozmačkanými listy maty peprné aneb slupinami citronu kružnici. Kdykoliv hlemýžď až k této kružnici doleze, učiní obrat, a to potud, pokud aetherický olej nevyvětrá.

Drsné chlupy, zvláště dolů obrácené jsou znamenitým chránidlem před vylézajícími hlemýžďi. Také žhavé chloupky jsou výtečným chránidlem. Celá řada rostlin má listy podobné listům kopřivy palčivé, jako: *Lamium*, *Stachys*, *Ballota*, *Scrophularia*.

Klein přesvědčil se následujícím pokusem o tom, že jedině podobnost s kopřivovitými listy tyto ostatně velice šfavnaté rostliny před býložravci chrání. Koza jedna nechávala důsledně hluchavku na pastvě netknoutou. Když ji však zavřeli do tmavého chlívků a předložili jí ku žraní hluchavku, sežrala tuto jindy opovrhovanou rostlinu, aniž by hladem k tomu byla nucena bývala. Neviděla kopřivovitých listů a proto hluchavku sežrala. Takovéto mimetické formy¹⁾ jsou však celkem řídké a poskytují jen nepatrných výhod, totiž jen proti takovým zvířatům, která podobu kopřivovitou také znají.

Stručné toto pojednání z oboru biologie rostlinstva má povzbuditi ku četnějšímu pěstování biologie listů z důvodů v předu uvedených. Ukážeme-li žákům na jaře ku př. hustou růžici bodláku, kterak všechnu trávu kolem sebe úsilně potlačuje, tu žák zajisté snadno pochopí význam růžice v životě této rostliny, proto že se účel růžice zde tak patrně jeví. Zcela jinak je tomu však, chci-li žákům u těžké rostliny, aneb u komposit vůbec, vysvětliti onu samu s sebou nanejvýš zajímavou biologii květu, zvláště opylení. U listů všechno tak zřetelné, jasné a patrné, u květů nanejvýš těžko sledovatelný pochod v průběhu vývoje. Z toho zcela zřejmě vyplývá, že biologie květu až na vyšších stupních podrobněji probíratí by se měla.

Učitel klame se velice často sám, mní-li, že by věci, které jsem u zajímavými býti se zdají, také žákům zajímavými býti musely. Ještě dlouho ne! Neb u biologie květu požaduje se u většiny případů vyškoleného oka, mají-li se skutečně a důkladně všechny poměry pochopiti, a nemá-li se pouze naučenými slovy klamati a se blýskati.

Prosím, aby mé vývody nebyly snad tak vykládány, jako bych byl proti každému podrobnějšímu seznamování žáků s biologii květu. Dokonce ne! Chci jenom upozorniti na jednostrannost, která by nastati mohla, kdyby jen jistá část této tak zajímavé kapitoly byla pěstována. Hlavní věci u vyučování jest přece ta, předvésti žáku takové názory, které by se jeho smyslům a jeho duchu trvale a pevně vštípily. A takových názorů podává nám biologie listů hojnost i pro nižší stupně přírodopisného vyučování.²⁾

¹⁾ Připodobení svému okolí za příčinou ochrany.

²⁾ K práci této použito Polívkovy „Názorné květeny“, která obsahuje nevyčerpatelné množství krásných příkladů z biologie rostlin. Nelze jinak, než každému dilo to co nejvřeleji doporučiti; bude každému zdrojem ušlechtilé četby a poučení, tak že docela jiným zrakem na rostlinstvo kolem sebe pohlížeti bude!

ANT. ZAMAZAL.

Pomůcky k vyučování náboženství.

Staré jsou stesky na nedostatečnost pomůcek k názornému vyučování náboženství jak na školách obecných, tak i na středních.

Když jsem tedy četl oznámení vídeňského katechetického kursu, velice mne zajímalo, že při něm bude také výstava pomůcek ku vyučování náboženství. Už tato okolnost nutila mne, abych si na vídeňský kurs zajel.

Nebudu se tudíž zmiňovati o významu vzácných přednášek, které na kursu tom konány byly (lze si je koupiti otištěny), ale pojednám aspoň krátce o výstavě pomůcek.

Kurs konal se ve velké dvoraně sněmovny dolnorakouské. V místnostech přiléhajících umístněny byly pomůcky. V jedné byla katechetická literatura, v druhé názorné pomůcky, jako obrazy, diagramy, mapy, fotografie atd.

Literatura katechetická byla velmi čteně zastoupena. Obsahovala však skoro výhradně německá díla. Byly zde vyloženy různé katechismy, výklady jejich, biblické dějepravy, ilustrované písmo sv., časopisy katechetické, theologické a různá jiná vědecká díla. Na stolku u stěny tísnilo se také několik tiskopisů polských a několik českých, a sice katechismus a dějeprava biblická z c. k. knihoskladu (!). Naše české odborné listy katechetické, jako „Vychov. Listy“, „Vychovatel“, „Křesťanská škola“ atd. nebyly zde vyloženy. Snad nebylo o to požádáno, nebo si na to málo kdo vzpomněl. Doufejme, že příště činnost katechetů českých bude lépe reprezentována.

Mnohem zajímavější byla výstava názorných pomůcek obrázkových v místnosti druhé. Čítala celkem asi 200 autorů různých kolekcí obrázkových. Všecky byly vystaveny po různu na několika širokých stolech a pověšeny na vysokých stěnách, jako to vidáme na každé řádné výstavě obrazů.

Výstava obsahovala: 1. obrazy biblické, 2. zeměpisné, 3. dějepisné, 4. umění církevní, 5. liturgické obrazy, 6. sbírky různých galerií obrazů uměleckých, 7. mapy, 8. obrazy skioptické (diapositivy) i se skioptikony, 9. diagramy a různé menší výkresy.

Dovolím si několik poznámek k některým skupinám. Největší výběr měla serie první (biblické obrazy). Bylo tu zastoupeno celkem asi 17 autorů, známých (Pessler, Herder, Hölzel, Wangemann) a méně známých (Römler, Düsseldorfské, Naumannovy, Morganovy, Seemannovy atd.), vydání švédská, anglická, francouzská, maďarská a j. Mnohým se zvláště zamlouvaly Morganovy obrazy svým věrně historickým podáním (typy židovské i u J. Krista). Mnohé sbírky byly opravdu umělecké, jenom tu chybu měly skoro všechny, že byly dosti drahé, 3—5 K jeden list. O biblické obrazy by tedy nebylo tolik nouze. Kdo by si chtěl některá vydání vybrati, učiní nejlíp, když osobně si je u firmy H. Kirsch, Vídeň I., Singerstrasse 7, prohlédne.

Obrazů zeměpisných bylo tu celkem pořidku. Několik pohledů na Betlém, Jeruzalem, Řím a ještě některá místa. Za to bylo tu hojně pěkně kolorovaných pohledek s nejpamátnejšími městy a místy biblickými. Mnohá pohledka byla vkusnější, nežli pohled ve velikém rozměru.

Nejdůležitější serie — obrazy z dějin křesťanských — byla nejchudší. Zde jest ještě mnoho a mnoho dohánět. Těšil jsem se, že uvidím umělecky provedené obrazy z dějin prvních dob křesťanství, ku př. utrpení křesťanů, smrt mučedníků, obrazy Semiradského a j., ale místo nich byly zde vyloženy tyto: 1. Bohumír Bouillonský odmítá korunu, 2. Sv. Severin a Odoaker, 3. Rudolf IV. u chrámu Svatoštěpánského, 4. Obléhání Vídně od Turků a pod. To mají býti obrazy z bohatých dějin našeho křesťanství? Pohnou tyto obrazy srdcem a myslí žactva? Ani z daleka ne. Jak jinak by působily obrazy, kde děti vidí život křesťanů a jejich obětavou lásku ku Kristu. Jak mohutně by působil na děti veliký obraz představující kolloseum a uprostřed skupinu křesťanů odhodlaných na smrt, živé pochodně Neronovy, bohoslužba v katakombách atd. Doufám pevně, že náš katechetický spolek vyplní brzo tuto velikou mezeru ve sbírce pomůcek náboženských.

Umění křesťanské bylo také celkem slabě zastoupeno. Kromě známých hnědých obrázků Langlových, bylo zde jenom několik málo nových ukázek. S povděkem však musím poznamenat, že viděl jsem tam také vyloženy sochařské práce našich mistrů na hřbitovech pražských a jinde. I to jest velikým dokladem, že i za přítomné dosti nepříznivé doby církev katolická skoro jediná jeví smysl pro vkus a umění výtvarné na posvátných místech.

Liturgických obrazů kromě známých Svobodových, nebylo zde také valný výběr. Ostatně i ty nové Svobodovy obrazy svátostí nevynikají nikterak ani po stránce umělecké, ani didaktické. Byl bych zde rád také viděl názorné obrazy ku katechismu, ku př. obrazy znázorňující křesťanské ctnosti nebo zlobu a následky hříchu a pod. Jenom několik výstražných obrazů proti alkoholu bylo zde vyvěšeno. Bylo by záhodno, aby i proti jiným neřestem nejen slovem, nýbrž i obrazem bojováno bylo.

Největší díl výstavy zaujímaly různé sbírky obrazů uměleckých. Byly zde celé kolekce nádherných obrazů Führichových, Dürserových, kopie starých mistrů, sbírky obrazů vydaných nákladem společnosti mnichovské (Gesellschaft für christliche Kunst) a mn. j. Také dosti illustrovaných děl bylo zde vyloženo. Ty ovšem nemají v první řadě účel pomůcek náboženských.

Nástěnných map zemí biblických bylo zde hojně vystaveno. Mezi nimi zvláštní zmínky zasluhují samostatně provedené mapy katechety Václava Červinky z Královic v Čechách.

Byly zde také ukázky samostatných prací žákovských, ku př. názorné výkresy některých dějů obřadných, pohřeb, svátosti, vánoční stromky a pod. asi dle návodu Hartmannova (Anschaulichkeit beim Religionsunterrichte). Pan farář P. Stelzl vystavoval zde také sbírku rouch liturgických, které mu žákyně v malém rozměru samy ušily. Nikomu bych však tuto úlohu pro žáky nedoporučoval a to z mnoha příčin. Více zajímaly mne vyřezávané a nalepované obrázky žákovské z oboru liturgiky.

Ze samostatných prací pp. katechetů nemohu opomenouti několik diagramů církevního roku (skoro výhradně ve způsobu kruhovém), zvláště veliký diagram dp. prof. Dra. Nevěřila z Uher. Hradiště. Jest to velmi důkladná práce, ale má kromě výhod také své mnohé nevýhody. Nejlépe doporučuje se rovný diagram církevního roku.

Nejmodernější názornou pomůckou a také nejdokonalejší jsou dnes obrazy (diapositivy) pro skioptikony. Může-li si zvláště střední a měšťanská škola poříditi tuto pomůcku, vykoná pro své žactvo velmi mnoho. Jest to

sice poněkud dražší pomůcká, ale vyplatí se brzo. Katecheta může konati s tímto přístrojem přednášky i mimo školu a pomůcky jsou brzo vyplaceny. Nemáme zatím příliš veliký výběr diapositivů, ale během času nebude i tohoto nedostatku. Krásnou kolekci takových obrazů vystavoval zde dp. prof. Dr. Nevěřil a firma Pichlerova.

To by byl tak stručný přehled výstavy pomůcek. Jaký je tedy celkový úsudek? Bylo zde vystaveno mnoho, ale přece ještě ne všechno a právě to ne, co bychom si na každé škole, už od obecné počínajíc, pořídit mohli. Kdybychom dle této výstavy aspoň nejnnutnější věci objednat chtěli, pak bychom potřebovali několik set korun, a kde je ku př. na obecné škole vzítí?

Aby se tomuto nedostatku odpomohlo, dovolím si podati krátký seznam aspoň nejnnutnějších pomůcek, které by na každé škole (obecné) scházeti neměly, a které by si škola snadno opatřit mohla. Počítám s poměry, jaké právě u nás jsou. Jedná se o pomůcky praktické a při tom laciné. Jak toho dosíci?

Pro první stupeň obecné školy dostačí nám zatím známé obrazy Hölzlovy. Nejsou sice dokonalé, ale stačí. Má-li katecheta ilustrovanou bibli (ku př. zlatou bibli sv.-václavskou), může jednotlivými obrazy doplniti sbírku Hölzlovu. Vřele se za to přimlouvám, aby si každý katecheta odebíral časopisy: Kirchliche Kunst, München, Karlstrasse 6, nebo linecký časopis: Christl. Kunstblätter, Herrenstrasse 19. Také v jiných ilustrovaných listech nalezne mnohé krásné kopie náboženských obrazů.

V prvních třídách by se doporučovalo, aby na stěnách tříd visely na větším formátě zřetelným tiskem natisknuty modlitby: Otče náš, Zdrávás, Věřím, Desatero Boží a patero církevních přikázání a j. Ve vyšších pak celkový přehled všech hlavních pravd náboženských. Může-li tam viseti násobilka, rozdělení vět, mír a váh atd. proč bychom i my neučinili podobně ve věcech náboženských?

Stejně se to má se stěnami chodeb školních. Hned u vchodu měl by zavěšen býti pěkný, velký obraz: Přítel dítek (lze dostati asi za 5 K), dále krátké průpovědi (citáty z písma sv.), ku př.: Milujte nepřátele své atd., Víra bez skutků mrtva jest, Chceš-li do života, zachovávej přikázání, Kdo by jedno z těchto maličkých pohoršil, atd. Dále by tam neměly scházeti obrazy z dějin křesťanství naší vlasti. Zde poslouží velice kolekce menších obrazů nebo vkusných pohledek, které jsou nalepeny na větším kartonu. Poslední dobu učiněn v ohledu tom veliký pokrok. Bylo by záhodno, aby katechetický spolek uspořádal v prázdninách menší výstavu podobných pomůcek.

Činím si pomalu sám malou sbírku a mám dosud následující skupiny pohledek na kartonu (formát 90×50 cm): 1. Umělecké kolorované obrázky Hoffmannovy (Nový zákon), 2. kolorované pohledky Starého zákona, 3. kopie (pohledky) slavných umělců (Tizian, Raffael a j.), 4. kolor. pohledky na neznámější svatá místa, 5. křížová cesta a 7 bolesti Panny Marie na stejném kartonu, 6. 12 článků víry a 7 svátostí, 7. Otčenáš Führichův, 8. obrazy sv. apoštolů a život Panny Marie, 9. obrazy sv. patronů našich vlastí, 10. obraz sv. Otce, biskupa a j., 11. obrazy z katakomb a z Říma, 12. umění církevní stavitelské (pohledky různých chrámů), 13. nejpamátnější místa poutnická v naší vlasti, atd. atd.

Tímto způsobem zjedná si katecheta i na nejchudší škole aspoň menší zásobu pomůcek náboženských.

Velice by se doporučovalo, abychom měli nástěnný seznam slavných mužů církve katolické, kteří i v ostatních vědách se proslavili. Tak ku př.: Gutenberg vynalezl tisk, hodiny mniši Gerbert, Pacifico a Vilém z Hirschau, střelný prach Schwarz, teploměr, hromosvod atd. Za dnešních poměrů byl by to jasný důkaz, že věda a víra si nikdy neodporují. Na některých školách mají pěkné nástěnné tabulky s podobiznami slavných spisovatelů (od Svitáka) z doby probuzení národního. Jak mile to působí na žáky, když vidí, že veliká část těchto mužů jsou skoro sami kněží! Proč bychom si nezjednali sami něco podobného se zvláštním zřetelem ku náboženskému vyučování?

Dokud nemáme výběr pomůcek z křesťanského praktického života (utrpení křesťanů, zbožnost našich předků a pod.), musíme se často spokojiti i s obrazem z některého časopisu vytrženým. Lepší něco nežli nic. Probírám ku př. čtvrté přikázání Boží na obecné škole. Přinesu do školy obrázek (30 × 40 cm) na kartoně nalepený. Představuje chudou světlici a v ní umírající dítě. Matka v nesmírném žalu vrhá se k nohám zdrceného muže, dělníka. Na stole stojí kříž atd. Poukáží při tom na starosti a oběti rodičů a na vděčnost dětí. Žáci naslouchají a vnímají s patrným zájmem. A tak to jde skoro při každém přikázání, nebo v jiném článku víry.

Myslím, že často se chybuje ve škole tím, že zůstává se skoro výhradně na příkladech a obrazech starého a nového zákona, ale na skutečný praktický život přítomný málo se klade váhy. Jest to velmi dobré, zná-li žák dobře cesty sv. Pavla, ale bylo by to zase chybou, kdyby neznal ku př. cesty sv. Cyrilla a Methoděje. Co je bližší? Mnohý žák zná dopodrobna chrám Šalomounův, ale ve chrámu sv. Víta v Praze by se asi nevyznal. Rozlišujme důležité od praktického, vzdalené od bližšího. Písmo sv. musí nám býti vždy základem, na kterém stavěti chceme, ale nesmíme stále chváliti pouze základy, musíme poukázati také na nejbližší předměty v našem okolí.

Neocenitelnou pomůckou v tomto ohledu jsou ku př. sebrané spisy Fr. Bartoše. Co krásných příkladů zbožnosti, pracovitosti, poslušnosti a jiných ctností našich předků a nynějších jejich potomků jest v mnohé knize obsaženo!

Jak mocně působí to na děti, když slyší, jak jejich rodiče, dědečkové, babičky atd. byli proniknuti duchem lásky Boží při každém kroku a práci. Zde vidí dítě před sebou skutečný život své vlastní rodiny! Rozhodně to více na dítě působí, nežli pouhý příklad z dějepavy.

Dlouho by to trvalo, kdybych měl poukázati na mnohé nedostatky našich pomůcek ve vyučování náboženském. Řádky těmito chtěl jsem pouze naznačiti, jak by se dosavadnímu nedostatku aspoň poněkud odpomoci mohlo. Doufám pevně, že katechetický spolek otázkou touto se brzo zabýváti bude. Mohla by se tato otázka spojití s důležitým podnikem, na kterém se pilně již pracuje, chrestomatií pro školy.

Na konec navrhuji: uspořádejme brzy malou výstavku svých vlastních pomůcek náboženských a tam se o tomto důležitém bodu rozhovoříme. Zdař Bůh!

Rozhledy.

Školský rozhled.

„Svaz“ organisovaného učitelstva moravského všech kategorií usnesl se na tomto: „Aby se zamezily konflikty mezi učiteli a kněžími, resp. mezi vědou a vírou, jimiž vyučování se rozrušuje a autorita školy i náboženství oslabuje, nechť se odloučí vyučování náboženství od ostatního vyučování školního a přikáže se výhradně příslušným úřadům farním.“ Zde je tedy černé na bílém, že učitelstvo žádá vyloučení náboženství ze škol. Učitelstvo žádá to, co odporuje platným zákonům. Usnesení toto nejlépe ukazuje, jak je potřebí, abychom proti němu chránili platný zákon a křesťanský ráz školy. Když učitelstvo poprvé veřejně vystoupilo s heslem „v e n s n á b o ž e n s t v í m z e š k o l y“, a když moravský lid mu dal při volbách odpověď, zapírali učitelé, že by na tomto požadavku trvali. Budou zapíratí i nyní?

Katolický školský spolek pro německé Rakousko měl koncem března schůzi výroční ve Vídni. Zpráva i řeči řečníků byly tentokrát plny nadšení a dobrých nadějí. Za loňský rok spolek doznal přírůstku 15.000 členů, tak že koncem roku 1907 bylo všech členů skoro 82.000. K 36 dosavadním školám a ústavům přibyla loni po prázdninách chlapecká cvičná škola v Linci při učitelském tamním ústavě katolickém. Už budoucí léto vyjde z tohoto ústavu 40 katolicky smýšlejících a lidu katolickému věrných učitelů pro Horní Rakousy. A rok za rokem bude růsti tento zástup proti dnešní svobodomyšlné záplavě učitelské. V Hradci Štýrském zřídí se ještě letos učitelský konvikt pro 60—80 kandidátův učitelské. U Sv. Valentina v Erle zřízena dívčí škola pro vaření, domácí správu a hospodářství; dívky za 30 kor. měsíčně se přijímají do konviktu, jež vedou klášterní sestry. Ve Vídni (na Videňce) otevřena nová „jubilejní škola“ s tak vzorným zařízením a organisací, že jest chloubou Vídně, a také je stále větší nával dítek do ní. Vedou ji „Školní bratři“.

Předsedající posl. Baechle poukázav na krtčí práci nepřátel, chtějících odkřesťaniti školu, kladl důraz na provedení organisace a uvědomění lidu i v nejmenších viskách, aby lid poznal, jak pravé přátele, tak upozorněn byl na zhoubné následky beznáboženské výchovy. I u nás na Moravě nasvědčují události, že boj bude vybojován na poli školském. Pečujme tedy o uvědomění lidu, provedme organisaci. Každoročně čteme ve výkazech cizích spolků jména dárců z Moravy. Toť důkazem, že lid rád dá, dá tím ochotněji, bude-li vědět, že dává pro vlastní děti. Vznášíme snažnou prosbu na všechny spolky, katol.-politické jednoty, křesťansko-sociální dělnické, vzdělávací, prosíme všechny kněze a křesťanské učitele, by ujali se práce a poučili i zorganizovali lid náš v katolickém českém školském spolku moravském „Matici Cyrillo-Methodějské v Olomouci“. Vysvětlení o ní podá Jan Kořistka, t. č. jednatel.

Národní školství v Rakousku. Anketa o uspořádání financí zemských podává nám také jasný obraz o vývoji národního školství v jednotlivých korunních zemích. Vydání všech zemí na národní školy obnášelo 99,756.608 korun, tedy skoro pětinu vydání všech zemí. Tuto sumu dlužno zvýšiti o 20 mil., když se k ní připočtou osobní přídavky učitelské, které máme i na Moravě. V Čechách vydává se na národní školství 51,726.209 korun, na Moravě daleko přes 18,000.000, ve Slezsku 3,739.437 korun. Skoro

107 milionů ze 121 milionů, které stojí v celku národní školství v Rakousku, připadá na učitelský personál. Na učitele platí se v Čechách 46,445.344 K, na Moravě 16,240.000 korun, ve Slezsku 3,288.479 korun. Na jednotlivého obyvatele připadá ze sumy věnované na obecné školství v Čechách 7·12 korun, na Moravě 6·45 korun, ve Slezsku 4·57 korun. Nejméně připadá na jednu hlavu v Dalmacii (K 1·36), nejvíce kromě Vídně (K 7·76) v Čechách. Učitelů jest v celém Rakousku 69.555. V Čechách jest jich 23.510, na Moravě 8951, ve Slezsku 1559. Jedna učitelská síla připadá v Čechách na 278 obyvatel, na Moravě na 286, v Dolních Rakousích na 295, ve Vorarlberku na 309, v Salcburku na 310, v Tyrolsku na 342, v Korutanech na 353, v Horních Rakousích na 414, ve Štýrsku na 445, ve Slezsku na 462, v Gorici a Gradišce na 493, v Terstě na 548, v Bukovině na 578, v Haliči na 644, v Kráňsku na 685, v Istrii na 831, v Dalmacii na 863. Z toho nejlépe vysvítá jednak péče jednotlivých zemí o národní školství, jednak také finanční síla a bohatství jejich.

Příspěvky státu na obecné školství. V anketě zemských financí, která se konala 12. března t. r. ve Vídni, vytasil se zástupce král. českého dr. Eppinger s prohlášením, že zástupci Čech, Moravy, Slezska, jakož i zástupci Štýrska, Dalmacie, Kraňska, Bukoviny, Korutan, Terstu, Salcburska, Vorarlberku, Istriie a Horních Rakous dohodli se, aby stát převzal polovinu platů aktivních a pensionovaných učitelů s výhradou, aby se tak stalo beze změny platných nyní právních poměrů. Dle finančního ministra Korytowskiho tato polovina platů činila by 60—70 milionů korun.

Zákon o platech učitelstva v Bukovině. První země v Rakousku, jež upravila zákonem platy učitelské podle XI.—VIII. třídy státních úředníků, jest, jak známo, Bukovina. Jest tomu již hodně dlouho, ale zákonu nedostalo se dosud císařského schválení. V „N. W. Tagblatt“ z 21. ledna t. r. říšský posl. Dr. Onciul uveřejnil delší článek, v němž se rozepisuje o realizování nového zákona. Dočítáme se tu věci, jež bude potřebí v budoucnosti mítí u nás na paměti, abychom nad úpravou platů podle XI.—VIII. třídy nelomili rukama. — Žádosti učitelstva bukovinského neopřela se zásadně žádná strana sněmovní. Požadavky jeho byly ovšem přijaty s výhradou, že bude opatřena úhrada potřebného vyššího nákladu. Úhradu našel posl. Onciul ve zrušení přežitého práva propinačního. Příslušný zákon byl sněmem přijat a dostalo se mu také císařské sankce. Nyní zaručuje zemi čistý příjem 1·6 mill. korun ročně. Ačkoli zákon je výslovně určen k tomu, by se mohly ihned upravit platy učitelské, nedostane se učitelstvu částky 1·6 mill. korun, nýbrž jen půl milionu korun, ovšem po sankci. Proč jen tolik, toho příčinou je deficit v rozpočtu na r. 1908, jenž je skoro tak veliký, jako výnos propinačního zákona. Dr. Onciul pokusil se přes to vyhověti přání učitelstva a upravil jeho požitky podle čtyř tříd úřednických. Poslyšme nyní, jak: do VIII. třídy zařadil ze zvláštní uznalosti — 3 osoby, do IX. třídy dostalo se 10%, do X. 20%, do XI. 50% míst. Zbývajících 20% učitelů obdrží průměrně 900 korun roční odměny. Při tomto rozřazení průměrný roční plat bukovinského učitele činí 1700 K, kdežto průměrné služné učitele (na venkově) v Dolních Rakousích jest 2300 K. Přes to, že učitelstvo v Bukovině jest zařazeno do tříd úřednických, má služné o 25% nižší než venkovský učitel v Dol. Rakousích. To doznává v článku sám pisatel a připomíná, že všechno učitelstvo bukovinské s takovou úpravou — souhlasí! Náhradou za rozdíl v příjmech proti učitelům jiných zemí bude prý učitelstvu v Bukovině povýšení do kategorie úřednické. Sankce zákona naráží na překážky u vlády, poněvadž prý služné VIII. a IX. třídy

(3 + 40 osob) je vyšší než platy v některých zemích a to prý by mohlo býti těmto zemím na škodu! Pisatel dovozuje, že jeho rozvrh odměňuje 70 proc. pod normu, proti tomu prý dalo by se spíše něco namítati, ale jsou-li prý s tím učitelé spokojeni, nemá vláda příčiny býti papežštější papeže. Tak tedy vypadá úprava platův učitelských podle čtyř úřednických tříd v Bukovině. Jak bude vypadati v Haliči, kde stále ještě učitelstvo žádá úpravy jen podle tří posledních tříd úřednických! „Učit. Nov.“

Volná škola.

Hlavním požadavkem „Volné školy“ je, jak známo, vyloučení náboženského vyučování z osnovy učebné látky pro školy obecné. Poněvadž však náboženství považuje se — a to vším právem — za základ mravní výchovy žákův, jde volným myslitelům o to, aby přesvědčili nemyslicí lid o možnosti mravní výchovy bez náboženství. Tím chtějí oprávněnost svého volání po laické škole odůvodniti.

Proto volní myslitelé kreslí ve „Volné škole“ obrysy laické morálky. Obrysy ty však jsou nesmírně chatrné a ubohé a dosvědčují jen, jak tito volní myslitelé mělce a povrchně pohlízejí na mravní výchovu, která lidstvo zvedá buď ku blaživé spokojenosti, nebo pošinuje je do doby trpkých zkoušek.

„Volná škola“ nechce viděti vyrůstati veliké vzory mravnosti z pevné víry náboženské, protože se jí to do „logiky“ volné školy pranic nehodí.

Sv. František z Assisi, Jan Baptiste de la Salle, Vincenc de Paula atd. prý byli snílci, kteří snili o budoucnosti a nikoliv o minulosti. V. Š. č. 9.

Samo sebou se rozumí, že „Volná škola“, ač to ví, přece nemůže napsati, že nejen výše uvedení světci, ale tisíce vedle nich čerpali mravnost z víry, protože by pravdivým vyličením laická morálka v očích čtenářů klesla pod nulu.

Zajímavý názor o morálce pronáší „Volná škola“, když praví, že morálka je „výrazem společnosti lidské“, čemuž lze rozuměti, že lidé si upravují morálku dle časových hesel a choutek a tato musí se natahovati a stahovati dle libovůle lidské společnosti.

Zásady mravní nesmí se dle choutek lidských ostříhávati, nýbrž společnost lidská musí vždy jednati dle zásad věčně pravdivých a pro všechny lidi a všechny věky platných.

„Volná škola“ zná dvojí mravnost: křesťanskou a republikánskou. Křesťanská morálka nestojí ovšem za nic, protože odkazuje k odplatě na onom světě, za to republikánská morálka je onačejší chlapík, který vždy a všude společnost reformuje.

Republikánská morálka neukládá mlčení k dotěrným otázkám, k odvážným (aha!) požadavkům, ona schvaluje, není-li vyhnutí, iniciativu revoluční. Tak hrůzy francouzské revoluce jsou tedy složkou republikánské mravnosti.

Všechny ty ruské surovosti v současné době od revolucionářů páchané jsou dle „Volné školy“ mravné a revolucionáři jsou nositelé mravnosti. A tuto četbu, směřující k výchově revoluční, doporučuje Ústřední spolek učitelský organisovaným svým členům.

* * *

Proč náboženství nepatří do školy? Volní myslitelé už na to přišli. Vyzkoumali („Volná škola“ č. 9.) totiž, že děti většinou (tedy ne zcela?)

v podstatě vnitřní náboženství nemají, jeví zřejmou nechuť provozovati to, co ono (náboženství) přikazuje. Děti jsou prý v sobě sami neznabozi a nevěrci. Odpor ke všem církevním úkonům jeví se mezi 9.—14. rokem. Vše, co vykonává dítě v ohledu náboženském, jest prý násilně na něm vynuceno. Dítě není vůbec bytostí náboženskou. Jedná-li dobře, mravně, nejedná tak z motivů náboženských, jedná-li špatně, nejedná tak z nedostatku náboženské síly. Nejednají tak konečně dnes ani již dospělí.

Lidé jednají dobře, poněvadž je k tomu nutí zákon, poněvadž je k tomu zavazuje jejich sociální smysl — na Boha se při tom už nevzpomíná. Do kostela pomáhala dětem odjakživa metla. Více těchto volných nesmyslů nechci ti, milý čtenáři, uváděti, protože již stačí ku poznání duševní chudoby ubohé „Volné školy“.

Když tedy „Volná škola“ tak důkladně rozřešila duševní problém „beznáboženství“ u žáků, musila dle zákonů „volné“ logiky dospěti ke konečnému úsudku: náboženství musí ze škol ven.

A proto povznešeně a sebevědomě po vyjmenování výše označených frází volá: „Církev nesmí míti na příště práva, aby deformovala dětské duše (na to mají právo jen volní myslitelé) a do nebezpečí nakloněné roviny přiváděla zdraví jejich těl.“

Vím, že čtenář kroutí asi povážlivě hlavou při čtení důkazů o neznabožství dětí a proto dlužno ještě další vysvětlení připojiti, aby seznal, odkud čerpal volný psycholog důkazy pro své „neznabožské“ žáky. Látku tu mu skýtalá jeho třída. Ve třídě té počíná si povedený „volný“ myslitel asi moc volně, tak že k jeho radosti žáci s náboženstvím jsou hotoví.

V jeho třídě čtou žáci „Zář“ (12), „Právo Lidu“ (9), „Rašple“ (3), „Osvětu Lidu“ (7), „Čas“ (2) z 80 žáků. Tyto listy mohou čísti, však katolický list jest jim zakázán. Přinesl-li by některý žák třeba list sv. Vojtěcha, tu podařený tento vychovatel jej ihned skonfiskuje.

Učitel tento rozmlouvá s jedním žákem, čtenářem socialistických plátků, a klade jemu štiplavou otázku: „Nebojíš se, že ti »pambu« něco udělá?“ Žák odpovídá: „I toto, pane učiteli, my se máme tak zle, nadřeme se a nenajíme, že nám nic neudělá, kdyby nás třeba i zabil.“ Jiný žák, srdnatej Francek, též čtenář „Záře“, staví se na stupeň a volává: „Tak, ať dnes žádnéj nic z nábožky neumí, nebo mu vytáhám za uši.“ Na tu řeč prý kollegové (páni kluci) srdnatého Fraňka dělají všeobecnou stávkou. Kam patří tento učitel, který žáky své duševně deformuje a pro socialisty revolucionáře vychovává?

Má-li na mysli takto vychovávané žáky, pak ovšem může psáti nesmysly o „nenáboženství“ dětí.

Na konec „učeního“ pojednání, proč náboženství nepatří do škol, podává se jeden z nejpádnějších důvodů. — Poslyšme!

Učitel, vynálezce „beznáboženství“ u dětí, vstoupí do třídy a oznámí, že dnes nebude náboženství. Děti radostně tleskali. Z faktu toho dedukuje, že děti nemají rádi náboženství a proto že ono do školy nepatří.

Kdyby do téže třídy vstoupil jiný učitel a oznámil: „Dnes děti nemáte vyučování, protože váš volný myslitel je nemocen“, co by se stalo? Jistě, že v celé třídě by nastal všeobecný jásot a tleskot. Dle analogie, výše uvedené s náboženstvím, mohli bychom též říci, že do školy nepatří vůbec žádné vyučování, protože žáci tleskali, když se jim oznámilo, že nebude vyučování.

„Volná škola“ patří mezi časopisy, jichž redaktoři si myslí, že pro méně vzdělané inteligenty mohou uváděti sebe větší nesmysly, jen když jsou „protiklerikálně“ zbarveny. Dobře a vystižně americký časopis „Svornost“ nazval celou „Volnost“ volných myslitelů pražských: výdělečným podnikem pěti domýšlivých jednotlivců, jimž hejli prahnoucí po boji protiklerikálním sedají na lep.

*
*
*

Kamenem na Haeckla. („Volná Škola č. 9.). Známo z denních listů, že jakýs uličník vhodil do okna Haecklova kamínek a z toho pokrokový tisk německý i český, který má válečnou pohotovost protiklerikální, rád by udělal světovou událost. Toť se ví, že musí hned přijíti na prvním místě Řím. Mohutné a pyšné bašty svaté církve římské prý chátrají a bortí se, padá z nich kamen za kamenem — jeden dopadl na Haecklův stůl. Haeckl byl nejmocnějším, kdo uvolnil základní balvany její, kdo otrásl skálou Petrovou, že se drolí víc a více! Haeckl prý učí: „Člověk stvořil Boha“. — Dnes ve vědeckém světě je theorie Darwinova úplně zavržena a vyvrácena, rovněž i Haecklův monismus, z teorií Darwinových vystrojený, nesnese kritiky rozumné vědy.

Proto však „volná škola“ nemyslicím inteligentům nepřestává vystrkovati Haeckla, vědecky odpraveného. Jest čirým zpátečnictvím, věřiti dávno již vyvětralým hypotesám. Při tom však pokrovní lidé nepřestávají na sebe „s patra“ vzhlížeti, třebaš přemílají jen staré Haecklovy „vymyšleniny“.

Přírodní vědy.

Vznik skalního oleje. Umělý opticko-aktivní petrolej. Na základě C. Englersových pokusů, jemuž se podařilo rozkladem mastnot za vysokých teplot uměle vytvořiti jakýsi druh petroleje, ustálil se všeobecně názor, že skalní olej vytvořen z mastnot bývalých mořských živočichů tím, že bílkoviny a uhlohydráty živočišného těla hnitím vymizely, kdežto ze zbylých mastnot, po případě mastných kyselin za vysokého tlaku neb zvýšené teploty, skalní olej vytvořen. Tomuto názoru o vzniku skalního oleje odporovala však u vysoké míře ta věc, že mastnoty a jejich produkty opticky neaktivními byly, kdežto nafta opticky aktivnou jest, nač Walden poznov upozornil, opíraje se o starší výzkumy Biotovy.

R. 1905 vyslovil C. Neuberg na přírodovědeckém sjezdu v Meranu domněnku, že bílkoviny bývalých živočichů a rostlin jsou příčinou optické aktivity nafty, ku kteréž domněnce dospěl pozorováním mrtvolného vosku (Leichenwachs), při čemž jisté amidové kyseliny vytvořily desamidací opticky-aktivní zplozeniny. Tuto theorii podepřel Neuberg ještě více objevem, že při rozkladu (hnilobě) proteinových látek povstává značné množství silně opticko-aktivních mastných kyselin. Správnost své hypotese Neuberg konečně definitivně dovedl přípravou umělého skalního oleje s optickou otáčecí potenci z opticko-aktivních kyselin, vzniklých hnilobou bílkovin, o čemž toto sděluje:

Při hnilobě rostlinných a živočišných zbytků rozpouštějí se částečně z proteinových látek povstale kyseliny (mastné kyseliny, počínaje kyselinou mravenčí až po kyselinu kapronovou a kaprinovou a kyseliny aromatické) v původních mastnotách aneb mastných kyselinách, obzvláště s vodou se již nemísící a těžko rozpustná opticko-aktivní kyselina valerová a kapronová.

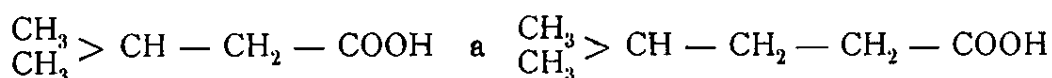
Ze smíšeniny nejčistší kyseliny olejné a něco d- valerové vytvořil se při zahřívání za vysokého tlaku jakož i při společné suché destilaci skalní olej, mající po přečistění všechny vlastnosti a také otáčecí potenci a otáčecí směr přirozené nafty. Jako u přirozené nafty, tak také u umělého skalního oleje přibývá otáčecí potence se stoupajícím bodem varu jednotlivých petrolejových zplodenin. Vznikají při tom komplexní molekuly uhlovodíků o vysokém bodu varu, překvapující svou reakcí barev na cholesterol, ač všechny látky, jichž použito bylo, na nepřítomnost cholesterolu zvlášť přezkoušeny byly. Vyplývá z toho, že tato reakce barev není dokonce důkazem o přítomnosti cholesterolu, nýbrž o komplexní molekularnosti uhlovodíků.

Další pokusy o současné přeměně obyčejných mastných kyselin a mastných kyselin točících vytvořily zplodeninu, rovnající se úplně složením reakcí a optickou aktivitou přirozenému skalnímu oleji.

O součinnosti těžce rozpustných, točivých kyselin hnilobných u přirozeném tvoření nafty z látek živočišných neb rostlinných nemožno tedy déle pochybovati.

C. Neuberg poukazuje mimo to ještě na význam desamidující hydrolysy,¹⁾ t. j. na přeměnu produktů, povstalých štěpením bílkovin v kyseliny

¹⁾ Štěpení molekul složitějších v prostší působení vody. mastné, kterážto přeměna tvoření nafty předchází, nastupujíc místo záměny látek v organismech. Podrobil proto hnilobné produkty bílkovin novému zkoumání, jež ukázalo, že kyseliny při tom se tvořící nemají, jak dříve se za to mělo, normální struktury, nýbrž že tvoří rozvětvené řetězy uhlikatých sloučenin. Tak jsou na př. u valerové a kapronové kyseliny mimo kyselin:

přítomny také opticky-aktivní isomery

Mezi mastnými kyselinami ze zhnílého kaseinu převládá mimo to normální kyselina máselná, která desamidací a odštěpením CO_2 z glutaminové kyseliny povstává. Také optický aktivní kyselina kaprinová, jakož i točící mastné aromatické kyseliny vyskytují se ve množství velice nepatrném.

Stejnou měrou ukazují i kyseliny ze zhnílého klišu opticky aktivní isomery s rozvětveným řetězem uhlikatým. (Nat. Rund. 1908, str. 149.)

—g.

Pevné helium. Holandský fysik Kamerling Onnes teprve před nedávnem toho docílil, že plynné helium do skupenství pevného převedl; (helium jest jediný plyn, jež nebylo možno dosud ztuziti). Kamerling ponořil silný sklený válec, obsahující sedm litrů plynného helia, do tekutého vodíku, o 259° zimy. Nyní stlačeno helium pístem na 100 atmosfér tlaku. Kompresí vzniklé teplo ihned odstraněno a zachyceno tekutým vodíkem. Docíleno tedy na 259° ochlazeného a na 100 atmosfér zhuštěného helia, které však nicméně napořád plynným zůstávalo. Nyní pošinut píst zpět. Tím povstalo náhle neobyčejné zmenšení tlaku a další energické ochlazení helia, při čemž také pozbylo plynného skupenství. Ve skleněném válci objevila se hustá mlha, ze které pevné helium ve způsobu kroupek a sněhových vloček ke dnu padalo. Teplota ztuhlého helia klesla na 272° zimy, t. j. byla, pouze o 1 stupeň vyšší absolutního bodu zimy, obnášejícího minus 273 stupně, při kterých každé tepelné chvění vůbec přestává a mrazivý absolutní

klid panuje. Krok za krokem postupuje technika ve vývoji nízkých teplot ve fyzikálních laboratořích. Při 160° pod nulou stužen vzduch na vodnatou tekutinu. Při minus 259° podařilo se to s vodíkem, a již tenkrát scházelo jenom 14° na absolutní bod zimy. Nyní přešlo i helium, nejjemnější a nejlehčí všech známých plynů, jsouc jenom jeden stupeň od absolutního bodu zimy oddáleno, ihned ze skupenství plynného ve skupenství tuhé. Tento vynález jest epochálním dílem v oboru fyzikální nauky o teple a poskytuje neobyčejně mnoho zajímavého a překvapujícího. Zdá se však, že nyní, kdy i poslední, dosud neztužený plyn interplanetárním mrazem překonán byl, na dlouho vyloučena jest možnost, dosáhnouti samotného absolutního bodu zimy.

—g.

Výška mořských vln. Dočítáme-li se při líčeních bouře na moři, že vlny dosahovaly výšky věže neb hory, pak jest takové přirovnávání prostě přemrštěným. Výška vlny čili kolmá vzdálenost nejvyššího bodu, vrchu vlny, od nejnižšího, údolí vlny, neobnáší nikdy více než 15 m. Byla nejnověji na podnět hydrografické kanceláře ve Washingtonu na Antlantickém oceánu co nejbedlivěji měřena, a seznáno, že měří průměrem 9 m, že však při silně rozbouřeném moři vzrůstá až na 12, nanejvýš na 15 m. Abercromby udává nejvyšší výšku vln na 14 m, Skoresby na 13 m, výprava „Novary“ na 9 m, jen jednou na 11 m, výprava „Challengerova“ na 7 m. Dle četných pozorování francouzského lodního poručíka Parise, konaných od 1867 až 1870 na palubách válečných lodí „Dupleis“ a „Minerva“ obnáší průměrná výška vln na Atlantickém oceánu v oblasti passátních větrů 1·9 m, v oblasti západních větrů v jižní části Atlantického oceánu 4·3 m, v oblasti passátních větrů Indického oceánu 2·8 m, v téhož oblasti západních větrů 5·3 m, v Čínském a Japonském moři 3·2 m, v západní části Tichého oceánu 3·1 m. Výška nejvyšších vln v Severním moři obnáší 4 m, ve Středozezemním moři 4·5 m. Výše naznačené přeceňování výšky vln lze tím vysvětliti, že ne měřící, nýbrž pouze odhadující pozorovatel, stojící na palubě silně zmitané lodi, následkem optického klamu mní před sebou viděti vlny tak vysoké „jako hory nebo věže“, a to tím více, když rovinu paluby, i když ve skutečnosti silně nakloněna jest, za úplně váhorovnou pokládá. Tím způsobem arcíť výšku vln přeceňuje. („Kosmos.“)

—g.

Slovanský obzor.

Slovinci.

Upřímná rada jistého staršího učitele slovinského mladším kolegům, aby hodlající se ženiti, volili si ze dcer učitelských, narazila na hrdość dcer Eviných. V „Učitelském Tovaryši“ (č. 6.) věnuje učitelka jménem mnohých opovážlivému rádci tolik do památníku, že jistě do smrti nejdelší se neodváží podruhé radu opakovati. Názor jeho jest prý zastaralý, proti němuž jest jí co nejrozhodněji protestovati. Poukazuje na to, že málo jest žen v manželství šťastných, naopak zná mnoho slovinských dívek, mezi nimi i učitelských dcer, jež jsou i bez manželství docela spokojeny. Obrací se proti pisateli jako otci, žádajíc, aby nepsal všeobecně o dcerách učitelských, ale raději sestavil insert, nabízející mladším kolegům své dcery za manželky. Kdyby všichni mladí učitelé hned ho uposlechli a se dcerami učitelkými se ženili, bude bída v učitelském stavu tím větší. Jak si mohou troufati učitelé slušně vyživiti své ženy, z učitelských rodin pocházející, když nemohou se svým platem stačiti sami! Jsouc sama ducha praktického, radí všem, aby vstupující ve stav manželský, vybrali si

někoho, kdo by jim vedle lásky přinesl věnem také něco peněz. „Máme-li se vdávati, vdávejme se“ — volá — „však ne z kollegialnosti, ale z lásky!“

Rada věru dobrá, leč slovník kandidátů ženitby mluví ještě i o jiném zboží, jež má často i vyšší kurs nežli zmíněné.

Tajná kvalifikace činí nepříjemnosti také slovinským učitelům. Nazývají ji zbytkem inkvisice a eldoradem denunziace. Nejlepším by asi bylo, kdyby kvalifikace vůbec odpadla. Existuje-li, pak jest to jen forma, jest-li tajnou, či veřejnou. Jest-li někdo prohlášen za způsobilého, lhostejno to, zda veřejně či tajně se tak stalo, narazil-li však ve své působnosti často na úskalí nějakého paragrafu, toho fakta nesmaže žádná houba ať si veřejná či tajná. Ani v tajné kvalifikaci nemůže býti uchazeči kladeno za vinu něco příliš hrozného, jelikož by se o tom jistě dověděl ze zavedeného disciplinárního vyšetřování a měl příležitost se hájiti. Veřejná soutěž bude míti vždy nestejně osvětlení, dle toho, odkud se na ni hledí. *Beatus possidens* — šťastný uchvatitel — bude vždy spokojen a s ním jeho stranníci, proti kompetenti však zaujmou se svými stoupenci místo obranců poraněné spravedlnosti.“ V době utilitářské filosofie jest spravedlivým jen to, co mně prospívá, nespravedlivým pak, co mne omezuje, třeba i právem. O zadávání míst vůdčích na školách jdou v podřízených různí hlasové. Tajná kvalifikace se stane zbytečnou, stane-li se jmenování ředitelů a správce losem aneb postupným střídáním všech učitelských sil na škole působících po uplynutí jednoho roku. I kdyby ono nebo toto se stalo skutkem, zdá se, že školství by tím tak málo utrpělo jako dosavadní praktikou. To však budiž ponecháno prozatím — budoucím stoletím.

Reakcí nazývá organisované učitelstvo slovinské návrh poslance Stöklera a soudr. ze strany křesť. sociální podaný na snížení návštěvy školní na 7 roků a zřízení pokračovacích škol hospodářských. Každý má právo souditi o návrhu dle nejlepšího svého vědomí. Návrh týkal se škol venkovských s převahou dětí rolnických. V návrhu shledán útok na školu a na snížení úrovně vzdělání venkovské mládeže. Oč se vlastně jedná? Je známo, že na školách venkovských dostává se namnoze dětem „které po celých šest let vyučování účastny byly“ t. zv. úlevy, jež jest buď všeobecná neb částečná. Ti, kdož ve předmětech ukázali prospěch dobrý a školu řádně navštěvovali, dostávají, pak-li o to žádali, dovolenou. Místo celý rok, chodí do školy jen půl roku v zimních měsících. Úleváci bývají brzdou pokroku, ale též i kázně ve třídě. Co jest lepšího? Osmiletá návštěva školní v prvých šesti letech nepřetržitá, v 7. a 8. pak půlroční (tedy přesně vzato sedmiletá s přerušením v posledních dvou letech) nebo sedmiletá nepřetržitá? Podrážděnost zaslepuje ovšem i mnohé rozumné muže a zba-vuje na čas rozum. Právem si musí nechati nyní učitelstvo líbiti výtku, že ve prodloužení prázdnin hlavních na 2 měsíce nespátřovalo útok na úroveň vzdělání mládeže. Konečně to deklamování, že vzdělání přináší blahobyť národu, by mělo již jednou z vážných spisů vymizeti. Jest mnoho složek, jež blahobyť podmiňují; vzdělání není mezi nimi posledním ale také ne jedním pramenem blahobytu. Toť jest stinná stránka vzdělání, že jest drahé, (snad proto, že je po něm toliká poptávka) a že otevírá rozhled vedle užitečného též mnohým potřebám, jež by měly býti spíše zbytečnostmi. Učený a vzdělaný proletariát, lékaři bez praxe, professoři bez míst, právníci hledající obživu v různých kancelářích, absolventi hospodářských akademií bez naděje na brzké zaopatření, abiturientky dívčích lycejí — toť živý výkřik na konci vzdělání, příšerné memento z kostnatělé fraseologie!

Zástupci učitelstva v slovinské části Štýrska, počtem 17,

konali v únoru v Celji schůzi, na níž se radili o společném postupu v okres. škol. radách. Přijali úplně zásady vyslovené na sjezdu německých kollegů štýrských za své a zavázali se jimi se v budoucnosti řídit. (Viz minulý sešit „Vych. Listů“ str. 116.)

Na pondělí velikonoční jest svolán sjezd „svazu slovinsko-štýrských učitelů a učitelek“ do Celje. Promluví na něm Dr. Fr. Ilešič a Ljudevit Černej. Při něm se bude konati ustavující schůze „národně-sociálního svazu“. Večer pak jest koncert učitelský na oslavu 60leté vlády panovníkovy. Na programu jsou mimo jiné i tři sbory, ženský padesátičlenný, mužský rovněž tolikačlenný a smíšený, při němž zapěje 100 učitelů a učitelek.

Zemským poslancem za město Idriji zvolen byl v užší volbě proti děkanu Arkovi pomocí social. demokratů učitel Engelbert Gangl, jehož program opíral se o trojici principů: národnosti, svobodomyslnosti a demokratismu. Ve volební schůzi pronesl mimo jiné i slova, jež nejlépe demonstrují jeho svobodomyslnost: „Praví se, že je náš říšský školní zákon perlou rakouského zákonodárství. A já pravím, že je tato perla znečištěna temnými skvrnami, jež naň černá kočka vtiskla svými umazanými tlapami. Ty skvrny třeba odstraniti.“ Svatá pravda! Takové skvrny třeba opravdu z řeči slušného člověka odstraniti. Divně se vyjímá v řeči představitele zušlechťující výchovy podobná anthologie. Za takovou demokratisaci veřejného života se asi budoucnost všem řečníkům hrubého kalibru náležitě poděkuje.

Proslulý slavista na vídeňské universitě, dvorní rada Dr. Jagić, jenž v červnu dosáhne 70 roku života, odebere se koncem školního roku na odpočinek.

Na zanedbávání spolkových schůzí se strany učitelstva nařikají mnohé jednoty slovinské, na př. ljutomerská, šmarsko-rohatecká, celjská a ormožská. Ze schůzí uvádím resoluci dosti zajímavou: „Učitelstvo soustředěné v jednotě pro šmarský a rohatecký okres usnází se bojkotovati všechny listy, jež hanobí náš stav a pracovati otevřeně a opravdově mezi lidem, aby poznal svoje demagogy a odvrátil se od nich.“ Z řeči stůjtež slova J. Rajšpa, předsedy jednoty ormožské: „Kdo neplatí spolkových příspěvků a nenavštěvuje našich schůzí, toho mezi sebou, ne-
trpme; pryč s takými papírovými členy, od nichž nemáme ni hmotných příspěvků, ni příspěvků jejich ducha . . .“ Jednota usnesla se již loni na pokutě 50 h, jež musí zaplatiti člen, který se schůze bez omluvy neúčastnil. — Jednota celjská jest v této příčině milosrdnější; nadiktovala 26 neomluvencům jen 40 h pokutu. — Míti takové příkázání v našem spolku, stála by již 2 katolická paedagogia na Moravě! Však nechme právo pokuty diktovati jiným úřadům a nevkládejme si pouta otrocká dobrovolně na sebe. Konejme povinnosti z vlastní iniciativy. Tam, kde sviští knuta, je vždy třesení a bázeň — terror! Na barvě knuty nezáleží; jedno to, jest-li žlutá či červená. „I zlatá pouta svírají“ — dí řecké přísloví. R-ý.

Katechetský spolek pod ochranou sv. Cyrilla a Methoděje. — V tomto roku odbýváno celkem pět krajinských schůzí katechetů a to tři v Olomouci,

jedna v Hulíně a jedna v Kroměříži. Na schůzích těchto bylo pojednáno o různých závažných záležitostech stavovských. Tak zejména v nové osnově pro vyučování náboženství na školách středních, jejíž potřeba stává se vždy naléhavější. Dále o snížení počtu hodin vyučovacích pro katechety měšťanských škol. O krocích, jež dlužno podniknouti, aby práce katechetova ve škole nebyla mařena lidmi náboženské výchově nepřátelskými. O započítání, aspoň částečné, let z duchovní správy katechetům na zemských školách středních. V této záležitosti osvědčil se prof. Janda z Kroměříže pracovníkem vytrvalým a neúmorným. Zaujato určité stanovisko k dotazníku Ústředního spolku českých profesorů a mn. j. — Poněvadž tyto schůze krajinské se osvědčily, budou po svátcích velikonočních svolány opět do jiných měst, aby pánům členům byla poskytnuta příležitost porokovati o záležitostech stavovských. Prosíme, aby se potom na pozvání dostavili v nejhojnějším počtu a případné návrhy, pokud možno podali písemně. — Na četné dotazy od kněží v duchovní správě sdělujeme, že členem spolku přispívajícím (příspěvek 2 K ročně) může se stát každý katolický kněz. O této záležitosti bude ještě zvláště pojednáno v letošní valné hromadě. Stanovy zašle jednatel, dp. Ed. Čmejrek v Přerově, na požádání obratem pošty. — Prosíme uctivě všechny pány členy, kteří konali v zimním období přednášky ve spolcích anebo při různých příležitostech, aby předsedovi sdělili thema a místo přednášky. Sejde-li se dostatečný počet oznámení, bude seznam uveřejněn ve „Vychovatelských Listech“. — Při výborové schůzi dne 26. února t. r. bylo usneseno odbývati letošní valnou hromadu v Kroměříži a to v prázdninách. Rozhodujícím důvodem pro zvolení tohoto města byla letošní výstava v Kroměříži, na níž bude zastoupen také odbor školský. Na pořadu valné hromady bude volba nového výboru spolkového.

V záležitosti účastnění se dětí **služeb Božích ve dny všední** promluvila jasně zemská školní rada moravská v sezení dne 13. dubna, kdež zamítla stížnost místní školní rady v Tišnově, žádající zrušení povinnosti této. — Dle dotazů posl. Mňuka a posl. Šillingra v témže sezení podaných prováděcí nařízení k zákonu Perkovu se obchází tím, že reklamace stran 20 dětí v Židlochovicích a 8 dětí v Ostravě nebyly vyřízeny do počátku druhého pololetí, jak zákon výslovně poroučí. — Ředitel Šálek rovněž v tomto sezení podal návrh, by se zamezilo šíření detektivních románů a indiánských povídek mezi mládeží. Zemský inspektor Krondl navrhoval dodatkem k tomu, by zakročeno bylo proti literatuře pornografické.

První zvláštní soud pro provinilce od 12—18 let započal činnost svou ve Frankurfě dne 30. ledna. Účelem tohoto zřízení jest snaha odvrátiti mladistvé provinilce od dráhy zločinu, na níž tak často, stýkavše se se zločinci staršími se dostali. Soud má velmi důkladně zkoumati přičetnost, pohnutky činu, zvláště okolí mladého provinilce, poměry domácí atd. L.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné **6 K** zasílá se administraci do Brna, Petrov č. 1. Za redakci odpovídá **KAREL TIRAY**, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. . . Administraci vede sl. Hedvika **Rubrová**, učitelka. . . Expedici obstarává knihtiskárna **Ferd. Navrátila** v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.

Tiskem Ferd. Navrátila v Ivančicích.